

**Funded by the
European Union**

**PROBLEMIŠKO ELGESIO SPRENDIMŲ PRIĖMIMAS GLOBOJAMŲ VAIKŲ
ATŽVILGIU**

Vilnius, 2024

Projektas finansuojamas Europos Komisijos pagal Erasmus+ programą.

Šis leidinys [publikacija] atspindi autoriaus požiūrį, o Komisija nėra atsakinga už šiame leidinyje patalpintos informacijos naudojimą.

Šis leidinys parengtas ir išleistas, įgyvendinant Erasmus + programos strateginių partnerysčių projektą „Globėjų įgalinimas“ (**EMPOWERING FOSTER PARENS**" (sut. " **NO. 2021-1-LT01-KA220-ADU-000028356**)

Projekto vykdytojas – Viešoji įstaiga „Pagalbos paaugliams iniciatyva“, <http://www.ppi.lt>

Leidinys yra viena iš projekte numatytų metodinių priemonių įgalinant vaiko globėjus vykdyti globėjo pareigą ir stiprinant jo gebėjimus.

Ši problemiško elgesio sprendimų priėmimas globojamų vaikų atžvilgiu skirtų tyrimų apžvalga parengta remiantis projekto metu partnerių šalyse atliktais tyrimais: Belgijoje, Latvijoje ir Lietuvoje.

Tyrimė dalyvavo globėjai ir globos įstaigų darbuotojai iš kiekvienos šalies.

Leidinys skirtas globos įstaigų darbuotojams.

Leidinyje pateikiama atlikto tyrimo analizė ir duomenys.

Tyrimą organizavo Pleegzorg Oost Vlaanderen VZW (Belgija), bendradarbiaujant su projekto partneriais:

- Rėzeknės technologijų akademija (Latvija)
- Pagalbos paaugliams iniciatyva (Lietuva)
- Vrije Universiteit Brussel (Belgija)

TURINYS

GLOBĖJŲ ĮGALINIMAS: FLAMANDŲ, LIETUVIŲ IR LATVIŲ GLOBOJAMŲ VAIKŲ PAGALBOS POREIKIS, SUSIJĘS SU PROBLEMINIU ELGESIU	5
SANTRAUKA	6
ĮVADAS.....	7
Flamandų globos sistema.....	8
Lietuvos globos sistema.....	8
Latvijos globos sistema	8
Sprendimų priėmimas.....	9
Atvejo faktoriai	9
Sprendimų priėmimo faktoriai	9
Išoriniai veiksniai.....	10
Tyrimo klausimas	10
TYRIMO METODIKA.....	11
Tyrimo eiga ir imtis	11
Tyrimo etika	11
Duomenų analizė	13
GAUTI REZULTATAI.....	14
Aprašomoji statistika	14
Detekcija.....	14
Papildoma parama globojamiems vaikams	14
Papildoma parama globėjams.....	15
REZULTATŲ APTARIMAS	16
Detekcija.....	16
Papildoma parama globojamiems vaikams	16
Papildoma parama globėjams.....	17
Praktinė reikšmė	18
Apibendrinimas	18
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	20
PRIEDAI	27
SIEKIANT PRIIMTI PROFESIONALIUS SPRENDIMUS: FLAMANDŲ, LIETUVIŲ IR LATVIŲ GLOBOJAMŲ VAIKŲ PROBLEMINIO ELGESIO VINJEČIŲ TYRIMAS.....	31
SANTRAUKA	32
ĮVADAS.....	33

Flamandų globos sistema.....	34
Lietuvos globos sistema.....	34
Latvijos globos sistema	34
Sprendimų priėmimas.....	35
Atvejo faktoriai	35
Sprendimų priėmimo faktoriai	35
Išoriniai veiksniai.....	36
Tyrimo klausimas	36
TYRIMO METODIKA.....	37
Tyrimo eiga ir imtis	37
Tyrimo etika	37
Duomenų analizė	39
GAUTI REZULTATAI.....	40
Aprašomoji statistika	40
Detekcija.....	40
Papildoma parama globojamiems vaikams	40
Papildoma parama globėjams	40
REZULTATŲ APTARIMAS	42
Detekcija.....	42
Papildoma parama globojamiems vaikams	42
Papildoma parama globėjams	43
Praktinė reikšmė	43
Ribotumai	43
Apibendrinimas	44
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	45
PRIEDAI	52

**GLOBĖJŲ ĮGALINIMAS: FLAMANDŲ, LIETUVIŲ IR LATVIŲ GLOBOJAMŲ
VAIKŲ PAGALBOS POREIKIS, SUSIJĘS SU PROBLEMINIU ELGESIU**

SANTRAUKA

Emocinės ir elgesio problemos yra dažnos tarp globojamų vaikų. Globėjai paprastai pirmieji pastebi probleminį elgesį ir nurodo pagalbos poreikius. Šiuo klausimu jie laikomi savo srities ekspertais. Tačiau nėra žinoma, kokią įtaką šiuo atžvilgiu daro jų priimamiems sprendimams.

Iš viso 443 flamandų, lietuvių ir latvių vaikų globėjai dalyvavo tyrime, kurio tikslas buvo išsiaiškinti, kokie konkretūs atvejai, sprendimą priimančias asmenys ir išoriniai veiksniai daro įtaką priimančioms sprendimams dėl emocinių ir elgesio problemų pasireiškimo ir globojamiems vaikams bei globėjams reikalingos papildomos pagalbos teikimo. Atvejo faktoriai: lytis, probleminio elgesio tipas ir tėvystės įgūdžiai; sprendimą priimančio asmens faktoriai: kontrolė ir globojamų vaikų skaičius; išorinis faktorius: pilietybė, - turėjo įtaką visiems trims sprendimams. Kitų faktorių įtaka buvo labiau pasiskirsčiusi tarp įvairių sprendimų.

Globėjų probleminio elgesio ir vėlesnių pagalbos poreikių vertinimas rodo, kad globėjams tenka nuolat priimti svarbius sprendimus. Globos sistemos, žinančios intervencijas, kuriomis iš dalies arba visiškai siekiama spręsti probleminio elgesio problemas, netiesioginis poveikis visiems trims pasirinkimams rodo paramos globėjams svarbą.

Globėjai

Sprendimų priėmimas

Emocinės ir elgesio problemos

Vinjetės tyrimas

Paramos poreikiai

Vaiko globos priežiūra

IVADAS

Apie 60 proc. globojamų vaikų turi emocinių ir elgesio problemų (EEP) (McCrae, 2009; Sawyer et al., 2007; Staines, 2010), todėl teigiama, kad jiems reikia užtikrinti psichologinę pagalbą (Godoy et al., 2014). Elgesio ir sveikatos poreikiai yra susiję su ilgesniu apgyvendinimu globos institucijoje (Park et al., 2020). Tyrimai rodo, kad globojamų vaikų rezultatai pagerėtų daugiau įtraukiant globėjus (Robertson, 2006). Globos įstaigų darbuotojai turėtų atsižvelgti į globėjų žinias (De Wilde et al., 2019; Hollett et al. 2022). Susiduriant su probleminiu elgesiu, vis dar nėra aišku, kokį poveikį globos sistemos daro globėjų sprendimų priėmimui. Šiame tyrime buvo nagrinėjama, kokie veiksniai daro įtaką flamandų, lietuvių ir latvių globėjų probleminio elgesio ir pagalbos poreikių vertinimui globojamiems vaikams ir globėjams. Pirmiausiai pateikiama informacija apie Flamandų (olandiškai kalbanti Belgijos dalis), Lietuvos ir Latvijos globos sistemas. Tuomet, trumpai apžvelgiami veiksniai, darantys įtaką sprendimų dėl probleminio elgesio priėmimui. Pabaigai paaiškinamas tyrimo klausimas ir metodas, pateikiami bei aptariami rezultatai.

Flamandų globos sistema

Vaikams ir (arba) jų biologiniams tėvams suteikiama galimybė kreiptis dėl globos tiesiogiai į globos tarnybą, todėl Flandrijoje skatinama ši vaikų globos forma. Nuo 2019 m. nepilnamečių reikalų specialistas netgi teisiškai įpareigotas pirmiausia apsvarstyti globos klausimą, kai vaikams reikalinga globa ne namuose (Decreet betreffende de integrale jeugdhulp, 2013 m., 29 str. 48/1 str.). Trumpalaikė globa trunka ne ilgiau kaip pusantrų metų ir yra skirta suvienyti globojamus vaikus su jų biologiniais tėvais. Jei to neįmanoma įgyvendinti, kuriama ilgalaikė strategija (t. y. ilgalaikė globa arba stacionari globa). Ilgalaikės globos tikslas - sukurti nuolatinę globą. Nepaisant to, bet kuriuo metu galima apsispręsti dėl grįžimo namo (Decreet houdende de organisatie van pleegzorg, 2012 m., 2, 6°, 7° str.). Dėl globos paskyrimo į globos įstaigą visiškai nenutraukiama biologinių tėvų rūpyba (Burgerlijk wetboek, 372 str.). 2023 m. pradžioje 8 267 vaikai gyveno globėjų šeimoje (t. y. 46 % visų vaikų, apgyvendintų ne globos namuose). Dauguma globojamų vaikų (65 %) yra globojami giminystės ryšiais siejamoje globoje (t. y. didesnėje šeimoje (75 %) arba socialiniame tinkle (25 %)) (Pleegzorg Vlaanderen, 2022 m.). Kai globojami vaikai turi EEP, jie gali būti šalinami taikant globojamiems vaikams, globėjams ir (arba) biologiniams tėvams skirtas instrukcines intervencijas (pavyzdžiui, Vanschoonlandt ir kt., 2012-a). Ši vadinamoji „gydomoji globa“ siūloma kartu su įprastinėmis globos rekomendacijomis (Decreet houdende de organisatie van pleegzorg, 2012, art. 2, 1°).

Lietuvos globos sistema

Lietuvoje globa yra pagrindinė alternatyva vaikams, kurie (laikina) negali gyventi savo biologinėse šeimose. Ilgalaikė globa įteisinama, jei iš karto - arba ne vėliau kaip po vienerių metų (t. y. trumpalaikės globos atveju) - paaiškėja, kad grįžti į namus neįmanoma, todėl gali būti nustatyta tik teismo sprendimu. Norint nustatyti trumpalaikę globą, reikia savivaldybės pareikalavimo. Globa perduodama iš biologinių tėvų globėjui tik tiems globotiniams, kuriems dar nesukako 14 metų (Globos centras Vilnius, n. d.; Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023-b). 2023 m. pradžioje, 4994 vaikai buvo globojami globos įstaigose (t. y. 53 proc. visų vaikų, apgyvendintų ne šeimoje) (Oficialiosios statistikos portalas, n.d.; Opening Doors for Europe's Children, n.d.-b). Oficialių duomenų apie giminystės ryšiais susijusių ir nesusijusių vaikų globą nėra. Kai globojami vaikai turi EEP, jų globėjai gali kreiptis į globos tarnybą dėl teisėtos oficialios pagalbos (t. y. konsultacijų ir patarimų) arba neformalios pagalbos (t. y. organizuojamų diskusijų grupėse) (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023-a). Po vaiko teisių apsaugos sistemos reformos (Opening Doors for Europe's Children, n.d.-a; Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023-c) pradėtos įgyvendinti iniciatyvos, kuriomis siekiama įgyvendinti faktais pagrįstus globėjams skirtus mokymus (pvz., Europos Komisija, n.d.).

Latvijos globos sistema

Latvijoje tėvų globos netekusius vaikus globoja teismas. Ši institucija vienintelė gali priimti sprendimą dėl globos nustatymo ir jos trukmės. Todėl nėra griežto skirtumo tarp trumpalaikės ir ilgalaikės globos (Latvijos globėjų šeimų asociacija, n. d.; Globėjų šeimų nuostatai, 2018 m., 3 str. 10). 2023 m. pradžioje 1476 vaikai buvo globojami globos įstaigose (t. y. 25 proc. visų vaikų, apgyvendintų ne namuose) (Latvijos centrinis statistikos biuras, n.d.). Oficialių duomenų apie vaikų, globojamų giminystės ryšiais susijusių ir nesusijusių asmenų globos įstaigose, skaičių nėra. Kai globojami vaikai turi EEP, su kuriais sunku susitvarkyti įprastoje šeimoje, jie gali būti perduoti specializuotai globėjų šeimai, kuri turi ne mažiau kaip 12 mėnesių asmeninės ar profesinės darbo su vaikais, turinčiais sutrikimų, patirties (Globėjų šeimų nuostatai, 2018 m., 9.2 straipsnis).

Sprendimų priėmimas

Sprendimų priėmimo būdai buvo nagrinėjami įvairiose srityse (pvz., Hahlweg et al., 2017; Sivasubramaniam et al., 2020). Kartu su tuo atsiranda klaidingai neigiamų ir klaidingai teigiamų rezultatų. Vaiko gerovės srityje tai reiškia, kad vaikai, kuriems reikia pagalbos, neidentifikuojami kaip vaikai, kuriems reikia pagalbos, o vaikai, kuriems nereikia pagalbos, atitinkamai identifikuojami kaip vaikai, kuriems reikia pagalbos. Nustatyta, kad šiuo atžvilgiu svarbų vaidmenį atlieka konkretaus atvejo veiksniai (Graham ir kt., 2015; Martín ir kt., 2020; Milani ir kt., 2020). Įtakos turi ir sprendimus priimančio asmens veiksniai (pvz., Strolin-Goltzman ir Holbrook, 2023; Klecina ir kt., 2023) bei išorės veiksniai (pvz., McCormack ir kt., 2020). Pasak Baumann et al. (2011), kiekvieno iš šių veiksnių subjektyvi svarba priimant sprendimus yra skirtinga.

Atvejo faktoriai

Kaip minėta anksčiau, daugelis globojamų vaikų turi EEP (McCrae, 2009; Sawyer et al., 2007; Staines, 2010). Ne tik globojamų vaikų probleminio elgesio tipas, bet kartu ir jų lytis bei globėjų auklėjimas yra svarbūs atvejo veiksniai vertinant probleminių elgesį ir pagalbos poreikius.

Tyrimai rodo, kad yra įvairių rūšių elgesio, kurį globėjai laiko probleminiu (Octoman et al., 2013). Trikdantis elgesys yra labiau pastebimas (Bîrneanu, 2020; Conn et al., 2016) ir prognozuoja, kad vaikai bus vežami į psichologines tarnybas (Alegría et al., 2004). Globėjams, kurie globoja vaikus, turinčius eksternalizuojantį probleminių elgesį, pagalbos reikia labiau nei globėjams, kurie globoja vaikus, turinčius internalizuojantį probleminių elgesį (Vanderfaeillie et al., 2020).

Manoma, kad berniukams paramos reikia labiau nei mergaitėms, nes jie pasižymi daugiau eksternalizuojančiu probleminiu elgesiu (Mayes et al., 2020). Vis dėlto išilginiai tyrimai rodo, kad šios sąsajos su lytimi labai priklauso nuo amžiaus. Berniukų eksternalizuojančio probleminio elgesio paplitimas išlieka gana aukštas per visą vaikystę, o mergaitės pradeda juos vejasi nuo 11 metų (Gutman ir kt., 2018).

Probleminis elgesys siejamas su kontroliuojančiu ir nepalankiu auklėjimu bei sumažėjusiu globotinių saviveiksmingumo jausmu (Cheung ir kt., 2011; Vanderfaeillie ir kt., 2013, 2020). Globojant problematiškesnio elgesio globotinius, mažėja tėvystės kokybė (Vanderfaeillie ir kt., 2012). Vis dažniau tėvų mokymo programos pritaikomos prie vaikų globos ypatumų (pavyzdžiui, Schoemaker ir kt., 2018; Redfern ir kt., 2018).

Sprendimų priėmimo faktoriai

Prieš priimant sprendimą reikia įveikti tam tikras kliūtis ir prieš tai atlikti vertinimą (Baumann ir kt., 2011). Globėjai gali nuspręsti dėl papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams ir (arba) sau paieškos. Tiek probleminio elgesio atpažinimą, tiek papildomos paramos paiešką lemia: (1) pasitikėjimas savo jėgomis; (2) bendras įvertinimas, kad tai galima padaryti; ir (3) suvokiamas socialinis spaudimas (Ajzen, 1991). Toliau šiuos sprendimus priimančius veiksniai įvardijame trumpiniais: kontrolė, nuostatos ir normos.

Globėjai patys save laiko geriausiai galinčiais aptikti EEP (Shdaimah ir Rosen, 2020; York ir Jones, 2017). Vis dėlto jų pačių kontrolei ieškant papildomos pagalbos įtaką daro konkrečių paslaugų prieinamumas (Fluke et al., 2010; Hayes et al., 2015) ir globos darbuotojų pasirengimas nukreipti pas specialistus (Breg et al., 2020). Kartais globėjai yra paliekami patys sau ir susiduria su sunkumais ieškodami papildomos paramos (Murray ir kt., 2011; Schneiderman ir Villagrana, 2010).

Požiūris gali būti ir afektinis, ir instrumentalinis (Conner & Sparks, 2005). Globėjai dalijasi teigiamomis ir instrumentinėmis nuostatomis (pvz., pageidautina, vertinga) dėl

pagalbos paieškos (Bonfield et al., 2010), o afektinės nuostatos yra labiau neigiamos (pvz., jaučiasi nepatogiai) (Pasztor et al., 2006). Kalbant apie savo pačių paramos poreikius, globėjai nesijaučia išklaudyti globos darbuotojų, todėl kreipiasi į neformalios paramos teikėjus (Maclay ir kt., 2006; Vanderfaeillie ir kt., 2020). Nepaisant to, kad įrodytas teigiamas neformalios paramos poveikis (pvz., Bagdonaitė-Stelmokienė ir Žydžiūnaitė, 2020), dėl dalijimosi klaidingomis žiniomis gali pasireikšti ir žalingas poveikis (Griffiths et al., 2011).

Globėjai jaučiasi atsakingi už savo globotinių sveikatą (Schneiderman et al., 2012). Nustatyta, kad vis dėlto sprendimas ieškoti papildomos paramos nėra asmeninis veiksmas (Haskins et al., 2017). Draugų ir šeimos įtaka gali pastūmėti globėjus nesivarginti (Cavazzi et al., 2011) arba būti atsargesniems, ypač priimant su kitais susijusius sprendimus (Strough et al., 2022). Be to, ir kituose globos ir pagalbos ieškojimo tyrimuose sprendimų priėmimo skirtumai daugiausia buvo priskiriami prie normų (Hamilton et al., 2015; Talbot et al., 2015).

Išoriniai veiksniai

Apžvelgdami išorinių veiksnių įtaką globėjų probleminio elgesio vertinimui ir paramos poreikiams, mes atkreipiame dėmesį į ideologinius skirtumus vaikų gerovės klausimais. Nustatyta, kad kai kurios globos sistemos labiau apsaugo vaikus nei kitos (Thoburn, 2007). Pavyzdžiui, Lietuvos ir Latvijos globojamų vaikų bendravimas su biologiniais tėvais standartiškai organizuojamas prižiūrint įstaigos darbuotojui. Flandrijoje laikomasi prielaidos, kad bendravimas neprižiūrimas, išskyrus atvejus, kai galima numanyti sunkumų. Dėl skirtingų tradicijų ir kultūrinių ypatumų greičiausiai priimami skirtingi sprendimai dėl papildomos pagalbos poreikio.

Tyrimo klausimas

Naudojant vinjetas (Taylor, 2006), šiame tyrime nagrinėjama, kokie atvejo, sprendimo priėmimo ir išoriniai veiksniai daro įtaką globėjų sprendimui dėl: (1) EEP buvimo; (2) papildomos paramos globojamiems vaikams poreikio; (3) papildomos paramos globėjams poreikio. Šių rezultatų kintamuosius nuo šiol vadinsime sutrumpintais pavadinimais: *Detekcija*, *Papildoma parama globojamiems vaikams* ir *Papildoma parama globėjams*. Pirmasis klausimas susijęs su probleminio elgesio atpažinimu, kiti du - su papildomos paramos poreikio vertinimu. Gautos žinios gali padėti geriau suprasti, kokie veiksniai yra svarbūs globėjams nustatant probleminį elgesį ir paramos poreikį, todėl jų pagrindu galima profesionaliau priimti globos darbuotojų sprendimus.

TYRIMO METODIKA

Tyrimo eiga ir imtis

Respondentai buvo vaikų globėjai, įtraukti iš globos įstaigų Flandrijoje, Lietuvoje ir Latvijoje. Vienintelis įtraukimo kriterijus buvo vieno ar daugiau vaikų globa. Tarnybų vadovai išsiuntė elektroninius laiškus kuo didesniai skaičiui globėjų, nurodydami, kad respondentas kviečiamas dalyvauti sprendimų priėmimo tyrime. Visam klausimynui (žr. tolesnę priemonę) užpildyti reikėjo maždaug 10 minučių, o vinjetės kiekvienam respondentui buvo pateikiamos ta pačia tvarka. Kiekvieną dalį reikėjo užpildyti, kad būtų galima pereiti prie kitos. Jei kvietimą gavo abu globėjai iš dviejų asmenų namų ūkio, dalyvauti buvo prašoma tik vieno iš jų. Jokio atlygio nebuvo numatyta.

Tyrimo etika

Šiam tyrimui 2023 m. kovo 1 d. buvo gautas XXX universitetinės ligoninės medicinos etikos komiteto (B.U.N: XXX) sutikimas. Tyrimas atliktas laikantis etikos normų, nustatytų 1964 m. Helsinkio deklaracijoje, vėlesniuose jos pakeitimuose ir panašiuose etikos standartuose.

Naudoti instrumentai

Šiam tyrimui buvo sukurtas internetinis klausimynas, naudojant „Qualtrics Survey Tool“ (2022). Klausimynas buvo išverstas iš anglų kalbos į olandų, lietuvių ir latvių kalbas, o po to išverstas atgal į anglų kalbą. Pirmąją dalį sudarė aštuonios vinjetės, kuriose buvo aprašytas probleminis dešimties metų globojamo vaiko (berniuko arba mergaitės) elgesys (internalizuojantis arba eksternalizuojantis) ir globėjų auklėjimo kokybė reaguojant į elgesį (žema arba aukšta). Šie trys dviejų lygių kintamieji lėmė 2 x 2 x 2 dizainą, kuris buvo sudarytas remiantis vienos flamandų globos įstaigos indėliu, tačiau pilotiniu būdu išbandytas visose projekte dalyvaujančiose šalyse. Visų pirma, 44 flamandų globos įstaigų darbuotojai, kurie buvo atsakingi už globėjų šeimų atrinkimą ir atranką, buvo apklausti, koks probleminis elgesys būdingas globojamiems vaikams ir kaip į jį reaguoja globėjai. Siekiant išvengti vertinimo konfliktų, buvo patikslinta, kad: (1) probleminis elgesys turėjo būti vienodai „vidutiniškas / vidutinis“ ir (2) žemas / aukštas globėjų auklėjimo lygis turėjo būti tarpusavyje palyginamas. Respondentų buvo prašoma įvertinti šiuos tris klausimus prie kiekvienos vinjetės pagal Likerto skalę nuo 1 (visiškai ne) iki 5 (labai stipriai): (1) *Ar manote, kad šis globojamas vaikas turi elgesio ir emocinių problemų?*; (2) *Ar manote, kad šiam globojamam vaikui reikia papildomos pagalbos?*; (3) *Ar manote, kad šio globojamo vaiko globėjams reikia papildomos pagalbos?*

Antroje dalyje buvo surašytos šios sociodemografinės charakteristikos (t. y. sprendimo priėmėjo ir išorės veiksniai): lytis (vyras ar moteris), amžius, tėvystės statusas (taip/ne), išsilavinimas (magistras ar profesinis bakalauras ar kita), darbo stažas, globos forma (trumpalaikė ar ilgalaikė), globojamų vaikų skaičius, globėjų šeimos rūšis (giminystės ar ne giminystės), globėjų šeimos namų ūkis (su vienu iš tėvų ar su dviem tėvais), pilietybė (belgų ar latvių, ar lietuvių).

Trečioje galutinėje klausimyno dalyje respondentų buvo prašoma skirti nuo 1 (visiškai ne) iki 5 („labai stipriai“) balų pagal Likerto skalę: (1) du klausimai skirti įvertinti respondentų elgesio kontrolę atpažįstant probleminį elgesį (t. y. „*Kokiu lygmeniu jaučiatės galintis atpažinti internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį globotinių elgesį?*“) ($\alpha = .787$), du klausimai skirti įvertinti respondentų subjektyvias probleminio elgesio atpažinimo normas (t. y. „*Kokia Jūsų įsipareigojimo dalis yra atpažinti globojamų vaikų internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį elgesį?*“) ($\alpha = .951$), keturi klausimai skirti įvertinti respondentų afektyvų požiūrį į probleminio elgesio atpažinimą (t. y. „*Kaip manote, ar atpažinti internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį elgesį Jūsų globojamiems vaikams yra malonu?*“ ir „*Kaip manote, ar atpažinti internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį elgesį Jūsų globojamiems*

vaikams yra naudinga?“) ($\alpha = .742$), keturi klausimai skirti įvertinti respondentų instrumentinį požiūrį į probleminio elgesio atpažinimą (t. y. „Kaip manote, ar atpažinti internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį globotinių elgesį yra naudinga?“ ir „Kaip manote, ar pripažinti internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį globotinių elgesį yra naudinga?“) ($\alpha = .816$); (2) keturi klausimai skirti įvertinti respondentų elgesio kontrolę ieškant papildomos pagalbos globojamiems vaikams (t. y. „Kokiu mastu Jūs sprendžiate dėl galimybės ieškoti papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jie rodo internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį elgesį?“ ir „Kokiu mastu Jūs jaučiatės pajėgus susirasti papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jie rodo internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį elgesį?“) ($\alpha = .797$), du klausimai skirti įvertinti respondentų subjektyvias normas, susijusias su papildomos pagalbos ieškojimu globojamiems vaikams (t. y. „Kiek Jūsų įsipareigojimas yra surasti papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kuomet jie pasižymi internalizuojančiu / eksternalizuojančiu probleminiu elgesiu?“) ($\alpha = .965$), keturi klausimai skirti įvertinti respondentų afektyvų požiūrį į papildomos pagalbos ieškojimą globojamiems vaikams (t. y. „Kaip Jums atrodo, ar malonu ieškoti papildomos pagalbos globojamiems vaikams, kuomet jie pasižymi internalizuojančiu / eksternalizuojančiu probleminiu elgesiu?“ ir „Kaip Jums atrodo, ar Jums suteikia pasitenkinimą papildomos pagalbos ieškojimas globojamiems vaikams, kuomet jie pasižymi internalizuojančiu/eksternalizuojančiu probleminiu elgesiu?“) ($\alpha = .813$), keturi klausimai skirti įvertinti respondentų instrumentinį požiūrį į papildomos pagalbos globojamiems vaikams paiešką (t. y. „Kaip manote, ar naudinga ieškoti papildomos pagalbos globojamiems vaikams, kai jie rodo internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį elgesį?“ ir „Kaip manote, ar prasminga ieškoti papildomos pagalbos globojamiems vaikams, kai jie rodo internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį elgesį?“) ($\alpha = .824$); (3) keturi klausimai skirti įvertinti respondentų elgesio kontrolę ieškant papildomos paramos sau (t. y. „Kokiu lygmeniu Jūs priimate sprendimą dėl papildomos paramos sau, kuomet Jūsų globotiniai rodo internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį elgesį?“ ir „Kokiu lygmeniu Jūs jaučiatės galintys rasti papildomą paramą sau, kuomet Jūsų globotiniai rodo internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį elgesį?“) ($\alpha = .871$), du klausimai skirti įvertinti respondentų subjektyvias normas, susijusias su papildomos pagalbos sau ieškojimu (t. y. „Kiek tai yra Jūsų įsipareigojimas ieškoti papildomos pagalbos sau, kuomet Jūsų globojamiems vaikams pastebimas internalizuojantis / eksternalizuojantis probleminis elgesys?“) ($\alpha = .976$), keturi klausimai skirti įvertinti respondentų afektyvų požiūrį į papildomos pagalbos sau ieškojimą (t. y. „Kaip manote, ar Jums malonu ieškoti papildomos pagalbos sau, kai Jūsų globotiniai rodo internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį elgesį?“ ir „Kaip manote, ar naudinga ieškoti papildomos pagalbos sau, kai Jūsų globotiniai rodo internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį elgesį?“) ($\alpha = .847$), keturi klausimai skirti įvertinti respondentų instrumentinį požiūrį į papildomos pagalbos sau ieškojimą (t. y. „Kaip manote, ar papildoma pagalba sau, kai jūsų globotiniai rodo internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį elgesį, yra naudinga?“ ir „Kaip manote, ar papildomos pagalbos sau ieškojimas, kuomet Jūsų globotiniai demonstruoja internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį elgesį, padeda?“) ($\alpha = .854$). Sprendimą priimančio asmens požiūris į kintamuosius, subjektyvios normas ir elgesio kontrolė (t. y. sprendimą priimančio asmens koeficientai) yra kiekvieno respondento balų, gautų atsakant į atitinkamus trečiosios klausimyno dalies klausimus, suma (pvz., sprendimą priimančio asmens koeficientas Atpažinimo kontrolė yra dviejų klausimų, kuriais vertinamas probleminio elgesio atpažinimo kontrolės lygis, balų suma).

Duomenų analizė

Priklausomi kintamieji buvo tokie: „Detekcija“, „Papildoma parama globojamiems vaikams“ ir „Papildoma parama globėjams“ (t. y. kiekvienos vinjetės 1, 2 ir 3 klausimų balai). Sudarydami galimybę atlikti 3, o ne 24 priklausomų kintamųjų analizę, pertvarkėme duomenis iš plataus į ilgąjį formatą taip, kad aštuoni minėti balai (1 lygis) kiekvienam respondentui (2 lygis) būtų rodomi trijuose skirtinguose stulpeliuose. Kadangi kiekvienas respondento balas buvo susijęs su skirtinga vinjete, sukūrėme sąlyginius kintamuosius, kurie buvo naudojami kaip atvejų faktoriai (t. y. globotinių lytis, probleminio elgesio tipas ir globėjų auklėjimo kokybė pagal vinjetėse integruotą informaciją).

Po aprašomosios statistinės analizės kiekvienam priklausomajam kintamajam buvo sudarytas daugiapakopis modelis, apimantis visus atvejo, sprendimo priėmėjo ir išorės veiksnius. Leisdami tarpiniam veiksmiui skirtis tarp respondentų, atsižvelgėme į hierarchinę mūsų duomenų struktūrą (Field, 2018). Kadangi šis metodas yra represinės analizės praplėtimas, tikslingai pasirinkome kintamuosius, kaip aprašyta Bursac et al. (2008). Visus modelius pakoregavome pašalindami kintamuosius veiksnius vieną po kito mažiausio reikšmingumo tvarka, kol galutiniuose modeliuose liko tik 0,05 alfa lygmens reikšmingi koeficientai. Kiekviename pakoreguotame modelyje apskaičiuoti parametrai buvo palyginti su viso modelio parametrais. Bet kuris pašalintas kintamasis buvo laikomas klaidinančiu veiksmiu, dėl kurio įverčių pokytis buvo didesnis nei 20 %. Kadangi visuose galutiniuose modeliuose buvo tik reikšmingi kintamieji, nebuvo palikta jokių klaidinančių kintamųjų.

GAUTI REZULTATAI

Aprašomoji statistika

Iš viso klausimyną užpildė 443 dalyviai. Amžiaus vidurkis - 50 metų (SD = 11,04), darbo stažo vidurkis - 7 metai (SD = 7,28), globojamų vaikų skaičiaus vidurkis anketos pildymo metu - 2 (SD = 1,21). Dauguma respondentų buvo moterys (n = 374, 86 %), Belgijos piliečiai (n = 247, 56 %), turėjo savo vaikų (n = 342, 78 %) ir turėjo kitą nei profesinio bakalauro ar magistro laipsnį (n = 215, 49 %). Didžiąją jų dalį sudarė ilgalaikė (n = 393, 90 %), nesusijusi su giminyste (n = 292, 67 %) globa dviejų asmenų šeimoje (n = 315, 72 %). Respondentų vidutiniai balai (nuo 1 iki 5), skirti Detekcijai vertinti tose vinjetėse, kuriose buvo: berniukas - 3,06 (SD = 1,08); mergaitė - 2,85 (SD = ,98); internalizuojantis probleminis elgesys - 2,73 (SD = 1,09); eksternalizuojantis probleminis elgesys - 3,18 (SD = ,97); aukšta auklėjimo kokybė - 2,78 (SD = 1,01); žema auklėjimo kokybė - 3,13 (SD = 1,06). Respondentų vidutinis balų vidurkis (nuo 1 iki 5) už Papildomą paramą globojamiems vaikams tose vinjetėse, kuriose buvo: berniukas - 3,30 (SD = 1,08); mergaitė - 3,05 (SD = 1,01); internalizuojantis probleminis elgesys - 3,12 (SD = 1,07); eksternalizuojantis probleminis elgesys - 3,22 (SD = 1,02); aukšta tėvų auklėjimo kokybė - 3,03 (SD = 1,03); žema tėvų auklėjimo kokybė - 3,31 (SD = 1,06). Respondentų vidutinis balų vidurkis (nuo 1 iki 5) už Papildomą paramą globėjams tose vinjetėse, kuriose buvo: berniukas - 3,06 (SD = 1,11); mergaitė - 3,17 (SD = 1,07); internalizuojantis probleminis elgesys - 3,07 (SD = 1,13); eksternalizuojantis probleminis elgesys - 3,16 (SD = 1,05); aukšta auklėjimo kokybė - 2,66 (SD = 1,08); žema auklėjimo kokybė - 3,57 (SD = 1,10). Respondentų vidutiniai kontrolinių klausimų įvertinimai: Detekcija buvo 7,87 (SD = 1,26; nuo 2 iki 10); Papildoma parama globojamiems vaikams buvo 15,25 (SD = 2,91; nuo 4 iki 20); Papildoma parama globėjams buvo 14,34 (SD = 3,58; nuo 4 iki 20). Respondentų vidutiniai balai (nuo 2 iki 10) už normas, susijusias su: Detekcija buvo 8,50 (SD = 1,65); Papildoma parama globotiniams buvo 8,09 (SD = 1,90); Papildoma parama globėjams buvo 7,54 (SD = (2,24). Apklaustųjų vidutiniai balai (nuo 4 iki 20) už afektinį požiūrį į: Detekciją - 13,02 (SD = 2,91); Papildomą paramą globojamiems vaikams - 14,08 (SD = 3,04); Papildoma parama globėjams - 13,88 (SD = 3,11). Respondentų vidutiniai balai (nuo 4 iki 20) už instrumentinį požiūrį į: Detekciją buvo 17,31 (SD = 2,94); Papildomą paramą globojamiems vaikams buvo 17,57 (SD = 2,68); Papildomą paramą globėjams buvo 17,20 (SD = 2,85) (žr. 1 lentelę).

Detekcija

Septyni nepriklausomi kintamieji buvo reikšmingai susiję su Detekcija visame daugiapakopiame modelyje. Rezultatai buvo aukštesni tarp berniukų, eksternalizuojančio probleminio elgesio ir globėjų, kurių auklėjimo kokybė žema. Balai taip pat buvo aukštesni tarp globėjų, kurie buvo belgų, o ne lietuvių ir latvių tautybės. Be to, balai didėjo didėjant kontrolei ir mažėjant normoms. Galutinį daugiapakopį modelį sudarė devyni reikšmingi kintamieji. Be minėtų sąsajų, balai buvo aukštesni giminystės ryšiais susijusiems globėjams ir didėjo mažėjant globojamų vaikų skaičiui (žr. 2 lentelę).

Papildoma parama globojamiems vaikams

Aštuoni nepriklausomi kintamieji buvo reikšmingai susiję su papildoma parama globojamiems vaikams visame daugiapakopiame modelyje. Rezultatai buvo aukštesni tarp berniukų, eksternalizuojančio probleminio elgesio ir globėjų, kurių auklėjimo kokybė žema. Balai taip pat buvo aukštesni globėjų iš dviejų asmenų namų ūkių ir globėjų, kurie buvo ne lietuvių, o belgų ir latvių tautybės. Be to, balai didėjo didėjant kontrolės ir instrumentinio požiūrio rodikliams. Galutinį daugiapakopį modelį sudarė aštuoni reikšmingi kintamieji. Globėjų pilietybė - belgų, o ne latvių - nebebuvo reikšmingai svarbi. Be likusių septynių minėtų sąsajų, balai didėjo mažėjant globojamų vaikų skaičiui (žr. 2 lentelę).

Papildoma parama globėjams

Septyni nepriklausomi kintamieji buvo reikšmingai susiję su Papildoma parama globėjams visame daugiapakopiame modelyje. Rezultatai buvo aukštesni tarp mergaičių, eksternalizuojančio probleminio elgesio ir globėjų, kurių auklėjimo kokybė žema. Balai taip pat buvo aukštesni jaunesnio amžiaus globėjams ir globėjams, kurie buvo ne lietuvių, o belgų ir latvių tautybės. Mažėjant globojamų vaikų skaičiui, balai didėjo. Galutinį daugiapakopį modelį sudarė devyni reikšmingi kintamieji. Be anksčiau minėtų sąsajų, balai didėjo didėjant kontrolės ir instrumentinėms nuostatomis (žr. 2 lentelę).

REZULTATŲ APTARIMAS

Šiame tyrime buvo nagrinėjama, kokie veiksniai daro įtaką globėjų probleminio elgesio ir pagalbos poreikių vertinimui globojamiems vaikams ir globėjams. Tai buvo daroma pagal sprendimų priėmimo ekologiją (Baumann et al., 2011). Kadangi poreikiai paprastai vertinami tik nustačius problemą (Zima ir kt., 2000), pirmiausia aptariami veiksniai, darantys įtaką Detekcijai, po to aptariama Papildoma parama globojamiems vaikams ir Papildoma parama globėjams.

Detekcija

Respondentai daugiau dėmesio skyrė dešimties metų berniukui su probleminiu išoriniu elgesiu ir jo globėjams, kurių tėvų auklėjimo kokybė buvo žema. Be to, apie EEP buvimą daugiau pagalvojo giminystės ryšiais susiję globėjai, o ne giminystės ryšiais nesusiję globėjai; globėjai, kurie globojo mažiau globotinių, ir globėjai, kurie buvo belgų, o ne lietuvių ir latvių tautybės. Vertinimai taip pat buvo aukštesni tiems globėjams, kurie jautėsi galintys atpažinti probleminių elgesį, ir tiems, kurie probleminio elgesio atpažinimą laikė savo įsipareigojimo dalimi.

Nustatyta, kad eksternalizuojantis probleminis elgesys buvo labiau atpažįstamas nei internalizuojantis probleminis elgesys, ir tai atitinka faktą, kad trikdantis elgesys yra labiau pastebimas (Bîrneanu, 2020; Conn ir kt., 2016). Jo pasireiškimas yra dažnesnis tarp berniukų (Barker ir Maughan, 2009; Gutman ir kt., 2018) ir savo ruožtu gali būti priežastis, dėl kurios buvo nustatyta, kad probleminis elgesys tarp berniukų buvo labiau atpažįstamas nei probleminis elgesys tarp mergaičių. Lyginant su globėjais, kurių auklėjimo kokybė buvo aukšta - globėjai, kurių auklėjimo kokybė buvo žema, probleminių elgesį atpažindavo dažniau. Problemnis elgesys daro įtaką ne tik globėjų auklėjimo kokybei (Vanderfaeillie et al., 2012), remiantis šiuo tyrimu atrodo, kad globėjų auklėjimo kokybė taip pat turi poveikį probleminio elgesio atpažinimui.

Giminystės ryšiais susiję globėjai probleminių elgesį atpažindavo dažniau nei giminystės ryšiais nesusiję globėjai. Šią išvadą galima paaiškinti tuo, kad giminystės ryšiais susiję globėjai yra mažiau pasirengę susidoroti su probleminiu elgesiu savarankiškai (Vanschoonlandt ir kt., 2012-b). Kitas paaiškinimas gali būti susijęs su tuo, kad afektyvus globėjų ryšys su globotiniu iš savo šeimos („mano vaikas, geras vaikas“) lemia probleminio elgesio nuvertinimą savo globotiniams arba, atvirkščiai, probleminio elgesio pervertinimą kitiems globotiniams (t. y. globotiniams iš vinjetės). Gauti duomenys taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad globėjai, kurie globojo mažiau globotinių, probleminių elgesį atpažino labiau. Tikėtina, globėjai pripranta prie probleminio elgesio - kuo dažniau su juo susiduria arba kuo labiau į jį įsitraukia, tuo mažiau jiems reikia skirstyti dėmesį tarp globojamų vaikų. Šiek tiek neįprasta, kad globėjai kuo mažiau probleminio elgesio atpažinimą laikė savo įsipareigojimo dalimi, tuo labiau probleminių elgesį atpažindavo. Nors probleminio elgesio atpažinimas ne visada formaliai laikomas jų užduotimi, atrodo, kad globėjai, save laikantys savo globotinių ekspertais (Shdaimah ir Rosen, 2020; York ir Jones, 2017), sumažina probleminio elgesio atpažinimo slenkstį. Flamanų globėjai probleminių elgesį atpažino dažniau nei lietuvių ir latvių globėjai. Vienas iš paaiškinimų gali būti tas, kad pastarieji yra pripratę prie sunkesnio probleminio elgesio, todėl probleminio elgesio atpažinimo slenksčiai yra aukštesni. Arba galimybė kreiptis dėl papildomos paramos pagal globos priežiūros praktiką iš tiesų padeda lengviau atpažinti probleminių elgesį (Fluke et al., 2010).

Papildoma parama globojamiems vaikams

Respondentai daugiau svarstė, ar reikalinga papildoma parama dešimtmečiui berniukui, kurio probleminis elgesys yra eksternalizuojantis ir kurio globėjų auklėjimo kokybė yra žema. Be to, dėl šio poreikio daugiau sprendė globėjai iš dviejų, o ne iš vieno iš suaugusiųjų namų

ūkio, ir globėjai, kurie buvo ne lietuvių, o belgų tautybės. Vertinimai taip pat buvo tuo aukštesni, kuo daugiau globėjų jautėsi galintys rasti papildomos paramos savo globojamiems vaikams ir kuo daugiau jie manė, kad papildomos paramos paieška savo globojamiems vaikams yra naudinga/reikalinga, taip pat kai globojo mažiau globotinių.

Panašiai kaip berniukų, kurių globėjai pasižymėjo žema auklėjimo kokybe, probleminis elgesys buvo labiau atpažįstamas, taip ir berniukų, kurių globėjai pasižymėjo žema auklėjimo kokybe, probleminis elgesys buvo labiau atpažįstamas, o berniukams, kurių globėjai pasižymėjo žema auklėjimo kokybe, reikėjo papildomos paramos. Taigi tos pačios savybės, kurios palengvino probleminio elgesio atpažinimą, lėmė globotinių suvokiamą papildomos paramos poreikį - tai rodo, kad globėjai yra nuoseklūs savo globotinių atžvilgiu.

Globėjai, kurie jautėsi labiau pajėgūs rasti papildomos paramos savo globojamiems vaikams, turėjo žemesnius slenksčius, pagal kuriuos vertino, kad jiems reikia papildomos paramos. Tokį sprendimą galėjo palengvinti jų patirtis ieškant papildomos paramos (Blythe et al., 2014). Poveikis, kurį darė mintis, kad papildomos paramos paieška globojamiems vaikams yra naudinga / padedanti, savo ruožtu gali reikšti, kad būtent globėjai, pripažįstantys galimą papildomos paramos poveikį, įvertina jos poreikį. Rūpindamiesi didesniu skaičiumi globotinių, globėjai mažiau vertino globotinius, kuriems reikalinga papildoma parama. Atsižvelgiant į tai, kad jiems tenkanti našta didėja, tai neįprasta, tačiau atitinka galimybę priprasti prie probleminio elgesio arba dalyti dėmesį globotiniams, taigi ir turėti aukštesnius slenksčius vertinant papildomos paramos poreikį globotiniams. Flamanų globėjai labiau vertino globotinius, kuriems reikia papildomos paramos, nei Lietuvoje gyvenantys globėjai. Flandrijoje yra susiformavusios šeimoje augančių vaikų globos ne namuose tradicijos, o Lietuvoje vaikų globos deinstitutionalizavimo procesas tik ką baigėsi (Pivorienė, 2020). Todėl flamanų globėjai gali būti dėmesingesni ir jautresni globojamų vaikų poreikiams.

Papildoma parama globėjams

Respondentai daugiau dėmesio skyrė globėjams, globojantiems dešimtmetę mergaitę, turinčią problemų dėl išorinio elgesio, kurios globėjai pasižymėjo žema auklėjimo kokybe. Be to, dėl šio poreikio labiau pasisakė jaunesni globėjai ir globėjai, kurie buvo ne lietuvių, o belgų ir latvių tautybės. Vertinimai taip pat buvo tuo aukštesni, kuo daugiau globėjų jautėsi galintys rasti papildomos paramos sau ir kuo daugiau jie manė, kad papildomos paramos paieška sau yra naudinga / padedanti, taip pat kai jie rūpinosi mažesniu globotinių skaičiumi.

Nustatyta, kad mergaičių globėjams reikėjo daugiau papildomos paramos nei berniukų globėjams. Kadangi nustatyta, kad dešimties metų mergaitės pasižymi mažiau probleminiu elgesiu nei berniukai (Gutman et al., 2018) arba dar nepasiekia tokio probleminio elgesio, kuris laikomas keliančiu nerimą (t. y. emocinių problemų) (Gutman ir McMaster, 2020), globėjai gali būti nesudėję su dešimties metų mergaičių probleminiu elgesiu, todėl jaučiasi nesaugūs, kad su jomis reikia dirbti. Dėl eksternalizuojančio probleminio elgesio globotiniai globėjus vertino kaip labiau reikalaujančius papildomos paramos nei globotiniai, kuriems būdingas internalizuojantis probleminis elgesys. Kadangi globėjai ypatingai prašė mokymų, kaip elgtis su elgesio problemomis (Hebert ir Kulkin, 2018; Hudson ir Levasseur 2002; Murray ir kt. 2011), jie galėjo nepastebėti emocinių problemų. Dėl akivaizdžių priežasčių žema auklėjimo kokybė paskatino globėjus labiau vertinti globotinius, kuriems reikia papildomos paramos, nei aukšta auklėjimo kokybė.

Globėjai įvertino, kad papildomos paramos poreikis globėjams yra didesnis, kuo labiau jie jautėsi galintys rasti papildomos paramos sau ir kuo labiau manė, kad papildomos paramos radimas sau yra naudingas / padedantis. Tas pats motyvas, kuris buvo naudojamas paaiškinti, kodėl globėjai, kurie jautėsi galintys rasti papildomą pagalbą savo globotiniams ir manė, kad papildomos pagalbos paieška globotiniams yra naudinga/padedanti, gali būti taikomas ir čia. Rūpindamiesi didesniu skaičiumi globojamų vaikų, globėjai įvertino, kad globėjams mažiau

reikia papildomos paramos. Galbūt jie mano, kad jei jie gali susitvarkyti su savo globotinių problemomis, kodėl kiti globėjai negalėtų to padaryti. Rūpindamiesi didesniu skaičiumi globojamų vaikų, globėjai įvertino, kad globėjams mažiau reikia papildomos paramos. Galbūt jie mano, kad jei jie gali susitvarkyti su savo globotinių problemomis, kodėl kiti globėjai negalėtų to padaryti. Tikėtina, kad neturėjimas patirties globojant vaikus iliustruoja tai, kad globėjai vertino, jog globėjams labiau reikalinga papildoma parama, kuo jie yra jaunesnio amžiaus. Flamandų globėjai labiau vertino globėjus, kuriems reikia papildomos paramos, nei lietuvių ir latvių globėjai. Čia gali slypėti Lietuvos ir Latvijos globėjų baimė, kad globa baigsis dėl nekompetencijos rūpintis.

Praktinė reikšmė

Šiame tyrime pabrėžiama intervencinių priemonių, kuriomis iš dalies arba visiškai sprendžiamas probleminio elgesio klausimas, svarba. Paaiškėjo, kad viena į eksternalizuojantį probleminių elgesį orientuota intervencija sumažino ir internalizuojantį probleminių elgesį (Van Hoken ir kt., 2017). Gydomoji globa galėtų padėti globėjams įgyti geresnį supratimą apie EEP ir pagerinti tėvystės įgūdžius. Įgalinant globėjus būtų galima užkirsti kelią probleminiam elgesiui ir pakelti slenksčius, pagal kuriuos sprendžiama, ar reikia papildomos pagalbos. Globos sistemos, kurios dar nėra integravusios gydomosios globos, turėtų apsvarstyti galimybę tai padaryti.

Globėjų probleminio elgesio ir tolesnio pagalbos poreikio globojamiems vaikams vertinimo nuoseklumas pagrindžia globėjų norą būti profesionalios komandos, supančios globojamus vaikus, dalimi (Caw & Sebba, 2014; Hollett et al. 2022). Tačiau ne visi globėjai yra vienodi. Pavyzdžiui, giminaičių globėjų žemesnis probleminio elgesio atpažinimo slenkstis nelėmė didesnių paramos poreikių. Todėl globėjų stebėseną išlieka labai svarbi. Globos įstaigų darbuotojai turėtų pasinaudoti šio tyrimo įžvalgomis, kad tai darytų geriausiaisiais įmanomais būdais.

Ribotumai

Didžiausia šio tyrimo stiprybė buvo tai, kad buvo naudojamos vinjetės, todėl buvo galima palyginti realius atvejus. Kita vertus, šis metodas nepadėjo užfiksuoti vertinimo procesų, kuriais remdamiesi globėjai priima sprendimus. Nors stengėmės išvengti vertinimo konfliktų, negalima garantuoti, kad nebuvo kitų dalykų (pvz., ankstesnės patirties). Dėl mūsų tyrimo plano taip pat negalėjome iširti sąveikos efektų. Kaip parodyta literatūros apžvalgoje, sprendimų priėmimui daro įtaką veiksnių sąveika. Kadangi daugiau nei pusė respondentų buvo belgų tautybės, galima kelti klausimus apie išorės veiksnių poveikį ir mūsų rezultatų kintamiesiems. Galiausiai, šis tyrimas nebuvo atliktas longitudinaliniu būdu. Veiksniai, darantys įtaką globėjų probleminio elgesio ir globojamų vaikų bei globėjų pagalbos poreikių vertinimui, laikui bėgant gali keistis.

Apibendrinimas

Penki veiksniai visiems trimis sprendimams turėjo vienodą poveikį. Tai reiškia, kad globėjai dažniau sprendė apie EEP buvimą ir papildomos pagalbos poreikį globojamiems vaikams ir jų globėjams, kuomet probleminio elgesio tipas buvo eksternalizuojantis; tėvų auklėjimo kokybė ir globojamų vaikų skaičius buvo žemi; globėjai jautėsi labiau pajėgūs atpažinti probleminių elgesį ir rasti papildomą pagalbą; globėjai buvo belgų, o ne lietuvių / latvių tautybės (tik belgų, o ne lietuvių tautybės sprendžiant apie papildomos pagalbos poreikį globojamiems vaikams). Du veiksniai po du sprendimus darė vienodą įtaką. Pirma, globėjai, kurie manė, kad papildoma parama yra naudinga / padedanti, daugiau sprendė apie papildomos paramos poreikį globojamiems vaikams ir jų globėjams. Antra, berniukai buvo labiau laikomi turinčiais probleminių elgesį ir kuriems reikia papildomos paramos. Kadangi buvimas mergeite

lėmė manymą, kad globėjams labiau reikia papildomos paramos, globotinių lytis buvo vienintelis veiksnys, turėjęs skirtingos reikšmės sprendimams. Keturi veiksniai darė įtaką po vieną sprendimą. Globėjai, kurie manė, kad probleminio elgesio atpažinimas yra jų įsipareigojimo dalis, ir giminystės ryšiais susiję globėjai daugiau sprendė dėl EEP buvimo; globėjai iš dviejų asmenų namų ūkio daugiau sprendė dėl papildomos paramos globotiniams poreikio; jaunesni globėjai daugiau sprendė dėl papildomos paramos globotiniams poreikio.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Alegria, M., Canino, G., Lai, S., Ramirez, R. R., Chavez, L., Rusch, D., & Shrout, P. E. (2004). Understanding caregivers' help-seeking for Latino children's mental health care use. *Medical Care*, 42(5), 447-455. <https://doi.org/10.1097/01.mlr.0000124248.64190.56>
- Bagdonaite-Stelmokiene, R., & Zydziunaite, V. (2020). "I became a different person": personal change of Lithuanian foster parents through informal learning. *Qualitative Research in Education*, 9(1), 65-94. <https://doi.org/10.17583/qre.2020.4596>
- Barker, E. D., & Maughan, B. (2009). Differentiating early-onset persistent childhood-limited conduct problem youth. *American Journal of Psychiatry*, 166(8), 900-908. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2009.08121770>
- Baumann, D. J., Dagleish, L., Fluke, J., & Kern, H. (2011). *The decision-making ecology*. American Humane Association.
- Birneanu, A. G. (2020). Self and caregiver assessment of internalizing and externalizing problems of Romanian children placed in foster care. *Social Work Review*, 19(4), 57-72.
- Blythe, S. L., Wilkes, L., & Halcomb, E. J. (2014). The foster carer's experience: an integrative review. *Collegian*, 21(1), 21-23. <https://doi.org/10.1016/j.colegn.2012.12.001>
- Bonfield, S., Collins, S., Guishard-Pine, J., & Langdon, P. E. (2010). Help-seeking by foster-carers for their 'looked after' children: the role of mental health literacy and treatment attitudes. *The British Journal of Social Work*, 40(5), 1335-1352. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcp050>
- Breg, A. C., Albrecht, G., de Baat, M. M. J., de Lange, M., Daamen, W., Abrahamse S., & van Bommel, R. (2020). *Pleegzorg begeleiden is een vak!* [Monitoring foster care is a trade!]. PI Research and Nederlands Jeugdinstituut. <https://www.nji.nl/publicaties/pleegzorg-begeleiden-is-een-vak>
- Burgerlijk Wetboek. (1804). Retrieved July 28, 2022, from <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/wet/1804/03/21/1804032150/justel>
- Bursac, Z., Gauss, C. H., Williams, D. K., & Hosmer, D. W. (2008). Purposeful selection of variables in logistic regression. *Source Code for Biology and Medicine*, 3, Article 17. <https://doi.org/10.1186/1751-0473-3-17>
- Cavazzi, T. F., Guilfoyle, A., & Sims, M. (2011). A phenomenological study of foster caregivers' experiences of formal and informal support. *Illinois Child Welfare*, 5(1), 125-141.
- Caw, J., & Sebba, J. (2014). *Team parenting for children in foster care*. Jessica Kingsley Publishers.

Cheung, C., Goodman, D., Leckie, G., & Jenkins, J. M. (2011). Understanding contextual effects on externalizing behaviors in children in out-of-home care: influence of workers and foster families. *Children and Youth Services Review*, *33*(10), 2050-2060. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2011.05.036>

Conn, A., Szilagyi, M. A., Alpert-Gillis, L., Baldwin, C. D., & Jee, S. H. (2016). Mental health problems that mediate treatment utilization among children in foster care. *Journal of Child and Family Studies*, *25*(3), 969-978. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0276-6>

Conner, M., & Sparks, P. (2005). Theory of planned behaviour and health behaviour. In M. Conner, & P. Norman (Eds.), *Predicting health behaviour: research and practice with social cognition models* (2nd ed., pp. 170-222). Open University Press.

Central Statistics Bureau of Latvia. (n.d.). *Number of children in out-of-family care at the end of year – Sex, Indicator, Time period and Age* [Dataset]. https://data.stat.gov.lv/pxweb/en/OSP_PUB/START__VES__AA__AAG/AAG010/table/tableViewLayout1/

Decreet houdende de organisatie van pleegzorg. (2012). Retrieved July 28, 2022, from <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/decreet/2012/06/29/2012035934/justel>

Decreet betreffende de integrale jeugdhulp. (2013). Retrieved July 28, 2022, from <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/decreet/2013/07/12/2013035791/justel>

De Wilde, L., Devlieghere, J., Vandenbroeck, M., & Vanobbergen, B. (2019). Foster parents between voluntarism and professionalisation: unpacking the backpack. *Children and Youth Services Review*, *98*, 290-296. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2019.01.020>

European Commission. (n.d.). *Empowering foster parents*. <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects/search/details/2021-1-LT01-KA220-ADU-000028356>

Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (5th ed.). Sage.

Fluke, J. D., Chabot, M., Fallon, B., MacLaurin, B., & Blackstock, C. (2010). Placement decisions and disparities among aboriginal groups: an application of the decision making ecology through multi-level analysis. *Child Abuse and Neglect*, *34*(1), 57-69, <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2009.08.009>

Godoy, L., Mian, N. D., Eisenhower, A. S., & Carter, A. S. (2014). Pathways to service receipt: modeling parent help-seeking for childhood mental health problems. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, *41*(4), 469-479. <http://doi.org/10.1007/s10488-013-0484-6>

Graham, J. C., Dettlaff, A. J., Baumann, D. J., & Fluke, J. D. (2015). The Decision Making Ecology of placing a child into foster care: a structural equation model. *Child Abuse and Neglect*, *49*(1), 12-23. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.02.020>

Griffiths, K. M., Crisp, D. A., Barney, L., & Reid, R. (2011). Seeking help for depression from family and friends: a qualitative analysis of perceived advantages and disadvantages. *BMC Psychiatry*, *11*(1), 196. <https://doi.org/10.1186/1471-244X-11-196>

Guardianship Centre Vilnius. (n.d.). *Temporary guardianship (custody)*.
<https://globa.vilnius.lt/en/temporary-guardianship-custody/>

Gutman, L. M., & McMaster, N. C. (2020). Gendered pathways of internalizing problems from early childhood to adolescence and associated adolescent outcomes. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 48(5), 703-718. <https://doi.org/10.1007/s10802-020-00623-w>

Gutman, L. M., Joshi, H., Parsonage, M., & Schoon, I. (2018). Gender-Specific Trajectories of Conduct Problems from Ages 3 to 11. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 46(8), 1467-1480. <https://doi.org/10.1007/s10802-017-0379-1>

Hahlweg, P., Härter, M., Nestoriuc, Y., & Scholl, I. (2017). How are decisions made in cancer care? A qualitative study using participant observation of current practice. *BMJ Open*, 7(9), Article e016360. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2017-016360>

Hamilton, J. A., Danish, S. J., Perrin, P. B., & McDonald, S. D. (2015). Exploring the social norms of help seeking in the military. *Military Behavioral Health*, 3(2), 145-150. <https://doi.org/10.1080/21635781.2015.1009213>

Haskins, L., Grant, M., Phakathi, S., Wilford, A., Jama, N., & Horwood, C. (2017). Insights into health care seeking behaviour for children in communities in KwaZulu-Natal, South Africa. *African Journal of Primary Health Care and Family Medicine*, 9(1), Article 1378. <https://doi.org/10.4102/phcfm.v9i1.1378>

Hayes, M. J., Geiger, J. M., & Lietz, C. A. (2015). Navigating a complicated system of care: foster parent satisfaction with behavioral and medical health services. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 32(6), 493-505. <https://doi.org/10.1007/s10560-015-0388-2>

Hebert, C. G., & Kulkin, H. (2018). An investigation of foster parent training needs. *Child and Family Social Work*, 23(2), 256–263. <https://doi.org/10.1111/cfs.12413>

Hollett, M., Hassett, A., & Lumsden, V. (2022). Foster caring as ‘professional parenting’: a grounded theory of the relationships between parent and professional in long-term foster care. *Adoption and Fostering*, 46(4), 413-436. <https://doi.org/10.1177/03085759221139490>

Hudson, P., & Levasseur, K. (2002). Supporting foster parents: caring voices. *Child Welfare*, 81(6), 853–877.

Klecina, L. M., Olin, E., & Alstam, K. (2023). Sweden's front-line: an ethnographic approach to understanding child protection decisions. *Qualitative Social Work*. <https://doi.org/10.1177/14733250231207287>

Latvian Foster Family Association. (n.d.). *Guardians and foster families*. <http://www.labiedriba.lv/en/about-us/guardians-and-fosterfamilies>

Mayes, S. D., Castagna, P. J., & Waschbusch, D. A. (2020). Sex differences in externalizing and internalizing symptoms in ADHD, autism, and general population samples. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 42(3), 519-526. <https://doi.org/10.1007/s10862-020-09798-4>

McCormack, C., Gibbons, M., & McGregor, C. (2020). An ecological framework for understanding and improving decision making in child protection and welfare intake (duty) practices in the Republic of Ireland. *Child Care in Practice*, 26(2), 146-162. <https://doi.org/10.1080/13575279.2019.1685464>

Maclay, F., Bunce, M., & Purves, D. G. (2006). Surviving the system as a foster carer. *Adoption and Fostering*, 30(1), 29-38. <https://doi.org/10.1177/030857590603000105>

Martín, E., González-Navasa, P., & Betancort, M. (2020). Who will go back home? Factors associated with decisions to address family reunification from residential care. *Children and Youth Services Review*, 109, Article 104729. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104729>

McCrae, J. S. (2009). Emotional and behavioral problems reported in child welfare over 3 years. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 17(1), 17–28. <https://doi.org/10.1177/1063426608319141>

Milani, L., Grumi, S., Camisasca, E., Miragoli, S., Traficante, D., & Di Blasio, P. (2020). Familial risk and protective factors affecting CPS professionals' child removal decision: a decision tree analysis study. *Children and Youth Services Review*, 109, Article 104687. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104687>

Murray, L., Tarren-Sweeney, M., & France, K. (2011). Foster carer perceptions of support and training in the context of high burden of care. *Child & Family Social Work*, 16(2), 149–158. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2010.00722.x>

Octoman, O., Mclean, S., & Sleep, J. (2013). Children in foster care: what behaviours do carers find challenging? *Clinical Psychologist*, 18(1), 10-20. <https://doi.org/10.1111/cp.12022>

Official Statistics Portal. (n.d.). *Number of children fostered in families at the end of the year (Modern Lithuania)* [Dataset]. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R505#/>

Opening Doors for Europe's Children. (n.d.-a). *Lithuania: 2018 country fact sheet*. <https://www.openingdoors.eu/wp-content/uploads/2019/03/country-fiche-Lithuania-2018.pdf>

Opening Doors for Europe's Children. (n.d.-b). *Lithuania: country fact sheet*. <https://www.openingdoors.eu/wp-content/uploads/2018/02/country-fiche-Lithuania-2017.pdf>

Park, S., Okpych, N. J., & Courtney, M. E. (2020). Predictors of remaining in foster care after age 18 years old. *Child Abuse and Neglect*, 108, Article 104629. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104629>

Pasztor, E. M., Hollinger, D. S., Inkelas, M., & Halfon, N. (2006). Health and mental health services for children in foster care: the central role of foster parents. *Child Welfare*, 85(1), 33–57.

Pivoriene, J. (2020). Deinstitutionalization of the child care system in Lithuania. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 11(4), 121-131. <https://doi.org/10.18357/ijcyfs114202019941>

Pleegzorg Vlaanderen. (2022). *Pleegzorg in Vlaanderen* [Foster care in Flanders]. <https://www.pleegzorg.be/files/Documenten/PZVL-vzw/PZVL-Infografiek-2022.pdf>

Redfern, S., Wood, S., Lassri, D., Cirasola, A., West, G., Austerberry, C., Luyten, P., Fonagy, P., & Midgley, N. (2018). The Reflective Fostering Programme: Background and development of the approach. *Adoption and Fostering*, 42(3), 234–248. <https://doi.org/10.1177/0308575918790434>

Regulations for foster families. (2018). <https://likumi.lv/ta/en/en/id/300005-regulations-for-foster-families>

Robertson, A.S. (2006). Including parents, foster parents and parenting caregivers in the assessments and interventions of young children placed in the foster care system. *Children and Youth Services Review*, 28(2), 180–192. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2005.03.004>

Sawyer, M. G., Carbone, J. A., Searle, A. K., & Robinson, P. (2007). The mental health and wellbeing of children and adolescents in home-based foster care. *The Medical Journal of Australia*, 186(4), 181-184. <https://doi.org/10.5694/j.1326-5377.2007.tb00857.x>

Schneiderman, J. U., & Villagrana, M. (2010). Meeting children's mental and physical health needs in child welfare: the importance of caregivers. *Social Work in Health Care*, 49(2), 91-108. <https://doi.org/10.1080/00981380903158037>

Schneiderman, J. U., Smith, C., & Palinkas, L. A. (2012). The caregiver as gatekeeper for accessing health care for children in foster care: a qualitative study of kinship and unrelated caregivers. *Children and Youth Services Review*, 34(10), 2123-2130. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.07.009>

Schoemaker, N. K., Jagersma, G., Stoltenborgh, M., Maras, A., Vermeer, H. J., Juffer, F., & Alink, L. R. A. (2018). The effectiveness of Video-feedback Intervention to promote Positive Parenting for Foster Care (VIPP-FC): study protocol for a randomized controlled trial. *BMC Psychology*, 6, 38. <https://doi.org/10.1186/s40359-018-0246-z>

Shdaimah, C. S., & Rosen, J. (2020). ‘We’re the eyes for these children 24 hours a day’: foster parents’ understanding of their role as foster carers. *Child Welfare*, 98(1), 1-22.

Sivasubramaniam, D., McGuinness, M., Coulter, D., Klettke, B., Nolan, M., & Schuller, R. A. (2020). Jury decision-making: the impact of engagement and perceived threat on verdict decisions. *Psychiatry, Psychology and Law*, 27(3), 346-365. <https://doi.org/10.1080/13218719.2020.1793819>

Staines, J. (2010). Fostered children’s behavioural and emotional difficulties: findings from one independent foster care agency. *Clinical and Health*, 23(3), 205-219. <https://doi.org/10.5093/cl2012a13>

State Child Rights Protection and Adoption Service. (2023-a). *Child guardianship (care) in a foster care centre*. <https://vaikoteises.lrv.lt/en/adoption-and-foster-care/foster-care/child-guardianship-care-in-a-foster-care-centre/>

State Child Rights Protection and Adoption Service. (2023-b). *Foster care*. <https://vaikoteises.lrv.lt/en/adoption-and-foster-care/foster-care/>

State Child Rights Protection and Adoption Service. (2023-c). *Reorganization of the child rights protection system*. <https://vaikoteises.lrv.lt/en/protection-of-children/reorganization-of-the-child-rights-protection-system>

Strolin-Goltzman, J., & Holbrook, H. (2023). The influence of Decision-making ecology on placement into foster care. *Children and Youth Services Review*, *148*, Article 106882. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2023.106882>

Strough, J., Stone, E. R., Parker, A. M., & Bruine de Bruin, W. (2022). Perceived social norms guide health care decisions for oneself and others: a cross-sectional experiment in a US online panel. *Medical Decision Making*, *42*(3), 326-340. <https://doi.org/10.1177/0272989X211067223>

Talbot, A., Dorrian, J., & Chapman, J. (2015). Using the Theory of Planned Behaviour to examine enrolled nursing students' intention to care for patients with alcohol dependence: a survey study. *Nurse Education Today*, *35*(11), 1054-1061. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2015.05.017>

Taylor, B. J. (2006). Factorial surveys: using vignettes to study professional judgement. *The British Journal of Social Work*, *36*(7), 1187-1207. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch345>

Thoburn, J. (2007). *Globalisation and child welfare: some lessons from a cross-national study of children in out-of-home care*. Social Work Monographs.

Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., Trogh, L. & Andries, C. (2012) The impact of foster children's behavioural problems on Flemish foster mothers' parenting behaviour. *Child and Family Social Work*, *17*(1), 34-42. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2011.00770.x>

Vanderfaeillie, J., Gypen, L., West, D., & Van Holen, F. (2020). Support needs and satisfaction of Flemish foster parents in long-term foster care: associated characteristics of foster children, foster parents and foster placements. *Children and Youth Services Review*, *113*, Article 104990. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2020.104990>

Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., Vanschoonlandt, F., Robberechts, M., & Stroobants, T. (2013). Children placed in long-term family foster care: a longitudinal study into the development of problem behavior and associated factors. *Children and Youth Services Review*, *35*(4), 587-593. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2012.12.012>

Van Holen, F., Vanschoonlandt, F., & Vanderfaeillie, J. (2017). Evaluation of a foster parent intervention for foster children with externalizing problem behavior. *Child and Family Social Work*, *22*(3), 1216-1226. <https://doi.org/10.1111/cfs.12338>

Vanschoonlandt, F., Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., & De Maeyer, S. (2012-a). Development of an intervention for foster parents of young foster children with externalizing behavior: theoretical basis and program description. *Clinical Child and Family Psychology Review*, *15*(4), 330-344. <https://doi.org/10.1007/s10567-012-0123-x>

Vanschoonlandt, F., Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., De Maeyer, S., & Andries, C. (2012-b). Kinship and non-kinship foster care: differences in contact with parents and foster child's mental health problems. *Children and Youth Services Review*, *34*(3). <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2012.04.010>

York, W., & Jones, J. (2017). Addressing the mental health needs of looked after children in foster care: the experiences of foster carers. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 24(2), 143-153. <https://doi.org/10.1111/jpm.12362>

Zima, B. T., Bussing, R., Yang, X., & Belin, T. R. (2000). Help-seeking steps and service use for children in foster care. *The Journal of Behavioral Health Services and Research*, 27(3), 271–285. <https://doi.org/10.1007/BF02291739>

PRIEDAI

Lentelė nr. 1: Faktorių apžvalga

Atvejų veiksniai		M(SD)/n(%)	Diapazonas
Lytis			
Detekcija	berniukas	3.06 (1.08)	1-5
	mergaitė	2.85 (.98)	1-5
Papildoma parama globojamiems vaikams	Berniukas	3.30 (1.08)	1-5
	mergaitė	3.05 (1.01)	1-5
Papildoma parama globėjams	Berniukas	3.06 (1.11)	1-5
	mergaitė	3.17 (1.07)	1-5
Probleminio elgesio tipas			
Detekcija	internalizuojantis	2.73 (1.09)	1-5
	eksternalizuojantis	3.18 (.97)	1-5
Papildoma parama globojamiems vaikams	internalizuojantis	3.12 (1.07)	1-5
	eksternalizuojantis	3.22 (1.02)	1-5
Papildoma parama globėjams	internalizuojantis	3.07 (1.13)	1-5
	eksternalizuojantis	3.16 (1.05)	1-5
Tėvystės kokybė			
Detekcija	aukšta	2.78 (1.01)	1-5
	žema	3.13 (1.06)	1-5
Papildoma parama globojamiems vaikams	aukšta	3.03 (1.03)	1-5
	žema	3.31 (1.06)	1-5
Papildoma parama globėjams	aukšta	2.66 (1.08)	1-5
	žema	3.57 (1.10)	1-5
Sprendimus priimančio asmens veiksniai			
Lytis	vyras	63 (14%)	
	Moteris	374 (86%)	
Amžius		50 (11.04)	20-84
Vaikai		342 (78%)	
Išsilavinimas	profesinis bakalauras	135 (31%)	
	magistras	87 (20%)	
	kita	215 (49%)	
Patirtis (metais)		7 (7.28)	0-74

Globojamų vaikų kiekis		2 (1.21)	0-8
Globėjų šeimos tipas			
	Ne giminystės ryšiai	292 (67%)	
	Giminystės ryšiai	145 (33%)	
Globos tipas			
	Trumpalaikė	44 (10%)	
	Ilgalaikė	393 (90%)	
Globėjų šeimos narių ūkis			
	Vienas suaugęs	122 (28%)	
	Du suaugę	315 (72%)	
Kontrolė			
	Detekcija	7.87 (1.26)	2-10
	Papildoma parama globojamiems vaikams	15.25 (2.91)	4-20
	Papildoma parama globėjams	14.34 (3.58)	4-20
Normos			
	Detekcija	8.50 (1.65)	2-10
	Papildoma parama globojamiems vaikams	8.09 (1.90)	2-10
	Papildoma parama globėjams	7.54 (2.24)	2-10
Požiūris – afektinis			
	Detekcija	13.02 (2.91)	4-20
	Papildoma parama globojamiems vaikams	14.08 (3.04)	4-20
	Papildoma parama globėjams	13.88 (3.11)	4-20
Požiūris-instrumentinis			
	Detekcija	17.31 (2.94)	4-20
	Papildoma parama globojamiems vaikams	17.57 (2.68)	4-20
	Papildoma parama globėjams	17.20 (2.85)	4-20
Išoriniai veiksniai			
Pilietybė			
	Belgijos	247 (56%)	
	Lietuvos	82 (18%)	
	Latvijos	114 (26%)	

Lentelė nr. 2: sąsajos su Detekcija, Papildoma parama globojamiems vaikams ir Papildoma parama globėjams

Pilnas ir galutinis daugiapakopis modelis

	Visas modelis β	Galutinis modelis β
DETEKCIJA		
Atvejo kriterijai		
Lytis	-.218***	-.218***
Probleminio elgesio tipas	.460***	.460***
Tėvystės kokybė	-.360***	-.360***
Sprendimą priimančio asmens veiksniai		
Lytis	.107	
Amžius	.000	
Vaikai	-.057	
Mokslo laipsnis (papildant <i>kitą</i>)		
magistras	-.090	
profesinis bakalauras	-.103	
Darbo patirtis metais	-.003	
Globojamų vaikų skaičius	-.050	-.053*
Globos tipas	.105	
Globėjų šeimos tipas	-.105	-.155*
Globėjo šeimos narių skaičius namų ūkyje	.031	
Kontrolė	.078**	.079**
Normos	-.047*	-.046*
Požiūris - afektinis	.001	
Požiūris-instrumentinis	.002	
Išoriniai veiksniai		
Pilietybė (referentas <i>Belgijos</i>)		
Lietuvos	-.417***	-.359***
Latvijos	-.358***	-.303***
PAPILDOMA PARAMA GLOBOJAMIEMS VAIKAMS		
Atvejo kriterijai		
Lytis	-.259***	-.259***
Probleminio elgesio tipas	.103**	.103**
Tėvystės kokybė	-.284***	-.284***
Sprendimą priimančio asmens veiksniai		
Lytis	.115	
Amžius	-.004	
Vaikai	-.072	
Mokslo laipsnis (papildant <i>kitą</i>)		
magistras	-.044	
profesinis bakalauras	-.043	
Darbo patirtis metais	.001	

Globojamų vaikų skaičius	-.048	-.053*
Globos tipas	-.055	
Globėjų šeimos tipas	-.078	
Globėjo šeimos narių skaičius namų ūkyje	.161*	.149*
Kontrolė	.028*	.042***
Normos	.028	
Požiūris - afektinis	.014	
Požiūris-instrumentinis	.027*	.034**
Išoriniai veiksniai		
Pilietybė (referentas iš Belgijos)		
Lietuvos	-.469***	-.385***
Latvijos	-.190*	-.142

PAPILDOMA PARAMA GLOBĖJAMS

Atvejo kriterijai

Lytis	.099**	.099**
Probleminio elgesio tipas	.111**	.111**
Tėvystės kokybė	-.899***	-.899***

Sprendimą priimančio asmens veiksniai

Lytis	.131	
Amžius	-.008*	-.007*
Vaikai	-.082	
Mokslo laipsnis (žr. kita)		
magistras	.104	
profesinis bakalauras	.068	
Darbo patirtis metais	.006	
Globojamų vaikų skaičius	-.079**	-.081**
Globos tipas	.116	
Globėjų šeimos tipas	-.083	
Globėjo šeimos narių skaičius namų ūkyje	.130	
Kontrolė	.013	.024*
Normos	.008	
Požiūris - afektinis	.015	
Požiūris-instrumentinis	.018	.026*

Išoriniai veiksniai

Pilietybė (referentas iš Belgijos)		
Lietuvos	-.742***	-.657***
Latvijos	-.344**	-.288**

Pastaba. Lytis (0 = berniukas, 1 = mergaitė); probleminio elgesio tipas (0 = internalizuojantis, 1 = eksternalizuojantis); tėvystės kokybė (0 = žema, 1 = aukšta); lytis (0 = moteris, 1 = vyras); vaikai (0 = ne, 1 = taip); globos tipas (0 = trumpalaikė, 1 = ilgalaikė); globėjų šeimos tipas (0 = giminystė, 1 = ne giminystė); globėjų šeimos namų ūkis (0 = vienišas globėjas, 1 = du globėjai).

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

**SIEKIANT PRIIMTI PROFESIONALIUŠ SPRENDIMUS: FLAMANDŲ, LIETUVIŲ
IR LATVIŲ GLOBOJAMŲ VAIKŲ PROBLEMINEIO ELGESIO VINJEČIŲ
TYRIMAS**

SANTRAUKA

Kadangi nurodymų dažnai trūksta arba jie būna fragmentiški, globos įstaigų darbuotojai turi labai daug pasirinkimo laisvės. Pasitikima, kad jie šią galią panaudos prižiūrimų globėjų šeimų labui. Būtina visada užkirsti kelią neteisintiems sprendimams. Geriau išmanant veiksnius, darančius įtaką sprendimų priėmimui, tai galima padaryti konkrečioje profesinės praktikos dalyje, susijusioje su papildomos paramos teikimu globojamiems vaikams ir (arba) jų globėjams.

Tyrime, kurio tikslas buvo išsiaiškinti, kurie atvejai, sprendimus priimančias asmenys ir išoriniai veiksniai daro įtaką globos įstaigų darbuotojų sprendimams, susijusiems su probleminiu elgesiu. tyrime dalyvavo 297 Flandrijos, Lietuvos ir Latvijos globos įstaigų darbuotojai. Įtaką darė trys atvejo veiksniai, penki sprendimo priėmėjo veiksniai ir vienas išorinis veiksnys. Profesionalus sprendimų priėmimas lėmė, kad atvejo faktoriai buvo (yra) patys reikšmingiausi. Sisteminga ir standartizuota patikra dėl emocijų ir elgesio problemų bei žemos auklėjimo kokybės galėtų padėti sumažinti kitų veiksnių įtaką.

Globos įstaigų darbuotojai
Sprendimų priėmimas
Emocinės ir elgesio problemos
Vinjetės tyrimas
Papildoma parama
Instrukcijomis pagrįstos intervencijos

IVADAS

Apie 60 proc. globojamų vaikų turi emocinių ir elgesio problemų (EEP) (McCrae, 2009; Sawyer et al., 2007; Staines, 2010), o tai reiškia, kad jiems reikalinga užtikrinti psichikos sveikatos priežiūrą (Godoy et al., 2014). Nepaisant to, kad nukreipti vaikus į specializuotą priežiūrą yra viena iš jų funkcijų (Breg et al., 2020), globos įstaigų darbuotojai (GĮD), atrodo, nenoriai tai daro (Dorsey et al., 2012; Goemans et al., 2016). Susiduriant su probleminiu elgesiu, vis dar neaišku, kokį poveikį globos sistemos daro GĮD sprendimų priėmimui. Taigi šiame tyrime nagrinėjome, kokie veiksniai daro įtaką Flandrijos, Lietuvos ir Latvijos GĮD probleminio elgesio vertinimui ir sprendimui dėl papildomos pagalbos teikimo globojamiems vaikams ir globėjams. Pirmiausia pateikiame informaciją apie Flandrijos (olandiškai kalbanti Belgijos dalis), Lietuvos ir Latvijos globos sistemą. Antra, trumpai apžvelgiame veiksnius, darančius įtaką sprendimų priėmimo dėl probleminio elgesio procesui. Galiausiai paaiškinamas tyrimo klausimas ir metodas, pateikiami ir aptariami rezultatai.

Flamandų globos sistema

Flandrijoje globa galima bendru vaiko ir jo biologinių tėvų susitarimu arba teismo sprendimu. Nuo 2019 m. nepilnamečių reikalų specialistas netgi teisiškai įpareigotas pirmiausia apsvarstyti globos klausimą, kai vaikams reikalinga globa ne namuose (Decreet betreffende de integrale jeugdhulp, 2013 m., 29 str. 48/1 str.). Trumpalaikė globa trunka ne ilgiau kaip pusantų metų ir yra skirta suvienyti globojamus vaikus su jų biologiniais tėvais. Jei to neįmanoma įgyvendinti, kuriama ilgalaikė strategija (t. y. ilgalaikė globa arba stacionari globa). Ilgalaikės globos tikslas - sukurti nuolatinę globą. Nepaisant to, bet kuriuo metu galima apsispręsti dėl grįžimo namo (Decreet houdende de organisatie van pleegzorg, 2012 m., 2, 6°, 7° str.). Dėl globos paskyrimo į globos įstaigą visiškai nenutraukiama biologinių tėvų rūpyba (Burgerlijk wetboek, 372 str.). 2023 m. pradžioje 8 267 vaikai gyveno globėjų šeimoje (t. y. 46 % visų vaikų, apgyvendintų ne globos namuose). Dauguma globojamų vaikų (65 %) yra globojami giminystės ryšiais siejamoje globoje (t. y. didesnėje šeimoje (75 %) arba socialiniame tinkle (25 %)) (Pleegzorg Vlaanderen, 2022 m.). EEP gali būti sprendžiamas taikant globojamiems vaikams, globėjams ir (arba) biologiniams tėvams skirtas manualizuotas intervencijas, kurios yra gydymo dalis, papildanti įprastą globos priežiūrą (pvz., Vanschoonlandt ir kt., 2012). (Decreet houdende de organisatie van pleegzorg, 2012, 2 str. 1°).

Lietuvos globos sistema

Lietuvoje globa yra pagrindinė alternatyva vaikams, kurie (laikiniai) negali gyventi savo biologinėse šeimose. Ilgalaikė globa įteisinama, jei iš karto - arba ne vėliau kaip po vienerių metų (t. y. trumpalaikės globos atveju) - paaiškėja, kad grįžti į namus neįmanoma, todėl gali būti nustatyta tik teismo sprendimu. Norint nustatyti trumpalaikę globą, reikia savivaldybės pareikalavimo. Globa perduodama iš biologinių tėvų globėjui tik tiems globotiniams, kuriems dar nesukako 14 metų (Globos centras Vilnius, n. d.; Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023-b). 2023 m. pradžioje, 4994 vaikai buvo globojami globos įstaigose (t. y. 53 proc. visų vaikų, apgyvendintų ne šeimoje) (Oficialiosios statistikos portalas, n.d.; Opening Doors for Europe's Children, n.d.-b). Oficialių duomenų apie giminystės ryšiais susijusių ir nesusijusių vaikų globą nėra. Kai globojami vaikai turi EEP, jų globėjai gali kreiptis į globos tarnybą dėl teisėtos oficialios pagalbos (t. y. konsultacijų ir patarimų) arba neformalios pagalbos (t. y. organizuojamų diskusijų grupėse) (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023-a). Po vaiko teisių apsaugos sistemos reformos (Opening Doors for Europe's Children, n.d.-a; Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023-c) pradėtos įgyvendinti iniciatyvos, kuriomis siekiama įgyvendinti faktais pagrįstus globėjams skirtus mokymus (pvz., Europos Komisija, n.d.).

Latvijos globos sistema

Latvijoje tėvų globos netekusius vaikus globoja teismas. Ši institucija vienintelė gali priimti sprendimą dėl globos nustatymo ir jos trukmės. Todėl nėra griežto skirtumo tarp trumpalaikės ir ilgalaikės globos (Latvijos globėjų šeimų asociacija, n. d.; Globėjų šeimų nuostatai, 2018 m., 3 str. 10). 2023 m. pradžioje 1476 vaikai buvo globojami globos įstaigose (t. y. 25 proc. visų vaikų, apgyvendintų ne namuose) (Latvijos centrinis statistikos biuras, n.d.). Oficialių duomenų apie vaikų, globojamų giminystės ryšiais susijusių ir nesusijusių asmenų globos įstaigose, skaičių nėra. Kai globojami vaikai turi EEP, su kuriais sunku susitvarkyti įprastoje šeimoje, jie gali būti perduoti specializuotai globėjų šeimai, kuri turi ne mažiau kaip 12 mėnesių asmeninės ar profesinės darbo su vaikais, turinčiais sutrikimų, patirties (Globėjų šeimų nuostatai, 2018 m., 9.2 straipsnis).

Sprendimų priėmimas

Sprendimų priėmimo būdai buvo nagrinėjami įvairiose srityse (pvz., Hahlweg et al., 2017; Sivasubramaniam et al., 2020). Kartu su tuo atsiranda klaidingai neigiamų ir klaidingai teigiamų rezultatų. Vaiko gerovės srityje tai reiškia, kad vaikai, kuriems reikia pagalbos, neidentifikuojami kaip vaikai, kuriems reikia pagalbos, o vaikai, kuriems nereikia pagalbos, atitinkamai identifikuojami kaip vaikai, kuriems reikia pagalbos. Nustatyta, kad šiuo atžvilgiu svarbų vaidmenį atlieka konkretaus atvejo veiksniai (Graham ir kt., 2015; Martín ir kt., 2020; Milani ir kt., 2020). Įtakos turi ir sprendimus priimančio asmens veiksniai (pvz., Strolin-Goltzman ir Holbrook, 2023; Klecina ir kt., 2023) bei išorės veiksniai (pvz., McCormack ir kt., 2020). Pasak Baumann et al. (2011), kiekvieno iš šių veiksnių subjektyvi svarba priimant sprendimus yra skirtinga.

Atvejo faktoriai

Kaip minėta anksčiau, daugelis globojamų vaikų turi EEP (McCrae, 2009; Sawyer et al., 2007; Staines, 2010). Ne tik globojamų vaikų probleminio elgesio tipas, bet kartu ir jų lytis bei globėjų auklėjimas yra svarbūs atvejo veiksniai vertinant probleminį elgesį ir pagalbos poreikius.

Tyrimai rodo, kad probleminis globojamų vaikų elgesys yra labiau pastebimas, kai jis yra trikdantis ir eksternalizuojantis (Conn ir kt., 2016). Lyginant su internalizuojančio probleminio elgesio globotiniais, didesnė tikimybė, kad globotiniai, pasižymintys eksternalizuojančiu probleminiu elgesiu, bus nukreipti savo globėjo (Thompson ir kt., 2022). Dauguma su probleminiu elgesiu susiduriantiems tėvams teikiama pagalba orientuota į eksternalizuojantį probleminį elgesį (pavyzdžiui, Thijssen ir kt., 2017; Vanschoonlandt ir kt., 2012).

Berniukai dažniau nei mergaitės nukreipiami spręsti savo elgesio problemas, nes jie dažniau pasižymi eksternalizuojančiu probleminiu elgesiu (Green ir kt., 1996; Maschi ir kt., 2010). Vis dėlto išilginiai tyrimai rodo, kad šios sąsajos su lytimi labai priklauso nuo amžiaus. Berniukų eksternalizuojančio probleminio elgesio paplitimas išlieka gana aukštas per visą vaikystę, o mergaitės pradeda juos vežasi nuo 11 metų (Gutman ir kt., 2018).

Nustatyta, kad žema tėvystės kokybė leidžia prognozuoti kreipimąsi dėl tėvystės mokymo programų (Khan et al., 2013). Problemnis elgesys siejamas su globėjų neigiamu tėvystės elgesiu (pvz., kontroliavimu) ir sumažėjusiu saviveiksmingumo jausmu (Cheung et al., 2011; Vanderfaeillie et al., 2013, 2020).

Sprendimų priėmimo faktoriai

Prieš priimant sprendimą reikia įveikti tam tikras kliūtis ir prieš tai atlikti vertinimą (Baumann ir kt., 2011). GĮD gali spręsti dėl papildomos paramos globojamiems vaikams ir (arba) jų globėjams, kuriuos jie stebi. Tiek probleminio elgesio atpažinimą, tiek papildomos paramos paiešką lemia: (1) pasitikėjimas savo jėgomis; (2) bendras įvertinimas, kad tai galima padaryti; ir (3) suvokiamas socialinis spaudimas (Ajzen, 1991). Toliau šiuos sprendimus priimančius veiksniai įvardijame trumpiniais: kontrolė, nuostatos ir normos.

Kalbant apie kontrolės galimybes, žinių apie psichikos sveikatos poreikius (Fitzgerald ir kt., 2015) arba įstaigos direktyvų (Simms ir kt., 2000) stoka mažina vaiko teisių apsaugos darbuotojų galimybes teikti papildomą paramą. Ir atvirkščiai, susipažinimas su paslaugomis ar mokymo programomis padidina papildomos paramos suteikimo galimybes (Fong et al., 2018; Whitaker et al., 2015).

Požiūris gali būti ir afektyvus, ir instrumentalinis (Conner & Sparks, 2005). GĮD turi teigiamas instrumentines nuostatas (pvz., padedančias, vertingas) dėl papildomos paramos teikimo, ypač kai mano, kad tai naudinga visai šeimai (Aarons ir Palinkas, 2007; Brown ir kt., 2015; Myers ir kt., 2020). Afektyvių pažiūrų poveikis nėra toks akivaizdus, jei ne tai, kad atvirumas papildomai paramai didina tikimybę ją suteikti (Leathers et al., 2016).

Ne visi GĮD mano, kad EEP nustatymas priklauso nuo kiekvieno iš jų (Hoffman et al., 2016). Nustatyta, kad, mažesnei daliai GĮD tenka atsakomybė teikti papildomą paramą globėjams sprendžiant probleminio elgesio problemas (Perez Jolles et al., 2019). Pasak Brown ir kt. autorių (Brown et al., 2014), bendradarbiavimas su globėjais gali pakeisti GĮD požiūrį į šį klausimą.

Išoriniai veiksniai

Vaiko teisių apsaugos specialistų rengimo standartai įvairiose šalyse skiriasi (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2015). Istoriskai vaikų globa už namų ribų buvo lygiavertė stacionarinei globai. Į socialinį darbuotoją daugiausia buvo žiūrima kaip į emociškai suprantantį vaiką ir išnarpliojantį jo praeities įvykius (Hazel, 1989). Vykstant deinstitutionalizavimo procesui, šio darbuotojo funkcijos išnyko. Siekiant išsaugoti šeiminių gyvenimą, paramos užtikrinimas globėjams tapo įprasta praktika (Sellick, 1999). Tačiau kai kuriose šalyse šis procesas - teoriškai - tik ką baigėsi (pvz., Pivorienė, 2020). Todėl neatmestina, kad skirtingi papročiai ir kultūros lemia skirtingus sprendimus dėl papildomos paramos teikimo.

Tyrimo klausimas

Naudojant vinjetas (Taylor, 2006), šiame tyrime nagrinėjama, kokie atvejo, sprendimo priėmimo ir išoriniai veiksniai daro įtaką globėjų sprendimui dėl: (1) EEP buvimo; (2) papildomos paramos teikimas globojamiems vaikams; (3) papildomos paramos teikimas globėjams. Šių rezultatų kintamuosius nuo šiol vadinsime sutrumpintais pavadinimais: *Detekcija*, *Papildoma parama globojamiems vaikams* ir *Papildoma parama globėjams*. Pirmasis klausimas susijęs su probleminio elgesio atpažinimu, o kiti du - su papildomos paramos teikimu. Šios žinios gali padėti geriau suprasti, kokie veiksniai yra svarbūs GĮD vertinant probleminį elgesį ir priimant sprendimus dėl papildomos paramos teikimo, ir todėl gali būti panaudotos praktikoje, mokymuose ir įgyvendinant politiką, padedančią priimti profesionalius sprendimus.

TYRIMO METODIKA

Tyrimo eiga ir imtis

Visos Flandrijos (5), Lietuvos (66) ir Latvijos (10) GĮD visiems savo atvejams išsiuntė elektroninius laiškus nurodydami, kad gavėjas kviečiamas dalyvauti sprendimų priėmimo tyrime. Būti atsakingam už bent vieno globojamo vaiko apgyvendinimo priežiūrą buvo vienintelis dalyvavimo kriterijus. Visam klausimynui (žr. tolesnį instrumentą) užpildyti prirėikė maždaug 10 minučių, o vinjetės kiekvienam respondentui buvo pateikiamos ta pačia tvarka. Kiekvieną dalį reikėjo užpildyti, kad būtų galima pereiti prie kitos. Jokio atlygio nebuvo numatyta.

Tyrimo etika

Šiam tyrimui 2023 m. kovo 1 d. buvo gautas XXX universitetinės ligoninės medicinos etikos komiteto (B.U.N: XXX) sutikimas. Tyrimas atliktas laikantis etikos normų, nustatytų 1964 m. Helsinkio deklaracijoje, vėlesniuose jos pakeitimuose ir panašiuose etikos standartuose.

Naudoti instrumentai

Šiam tyrimui buvo sukurtas internetinis klausimynas, naudojant „Qualtrics Survey Tool“ (2022). Klausimynas buvo išverstas iš anglų kalbos į olandų, lietuvių ir latvių kalbas, o po to išverstas atgal į anglų kalbą. Pirmąją dalį sudarė aštuonios vinjetės. Pavyzdžiui, vienoje vinjetėje rašoma: „♂ yra dešimties metų globojamas vaikas. Jis neklauso savo globėjų. Kaip pavyzdys, jis meta savo paltą ant grindų vietoj to, kad pakabintų jį ant pakabos. Po to ♂ stebi, kaip reaguoja jo globėjai. Siekiant pasirūpinti ir kitais vaikais, į tokį elgesį paprastai nekreipiamas dėmesys“. Visose vinjetėse buvo aprašytas dešimties metų globojamo vaiko (berniuko arba mergaitės) probleminis elgesys (internalizuojantis arba eksternalizuojantis) ir globėjų tėvystės kokybė reaguojant į jį (žema arba aukšta). Šie trys dviejų lygių kintamieji lėmė 2 x 2 x 2 dizainą, kuris buvo sudarytas remiantis vienos flamandų globos įstaigos indėliu, tačiau pilotiniu būdu išbandytas visose projekte dalyvaujančiose šalyse. 44 flamandų GĮD darbuotojai, kurie buvo atsakingi už globėjų šeimų atrinkimą ir atranką, buvo apklausti, koks probleminis elgesys būdingas globojamiems vaikams ir kaip į jį reaguoja globėjai. buvo patikslinta, kad: (1) probleminis elgesys turėjo būti vienodai „vidutiniškas / vidutinis“ ir (2) žemas / aukštas globėjų auklėjimo lygis turėjo būti tarpusavyje palyginamas. Respondentų buvo prašoma įvertinti šiuos tris klausimus prie kiekvienos vinjetės pagal Likerto skalę nuo 1 (visiškai ne) iki 5 (labai stipriai): (1) *Ar manote, kad šis globojamas vaikas turi elgesio ir emocinių problemų?*; (2) „... *Ar suteiktumėte papildomos paramos šiam globojamam vaikui?*“; (3) „... *Ar suteiktumėte papildomos paramos šio globojamo vaiko globėjams?*“.

Antroje dalyje buvo surašytos šios sociodemografinės charakteristikos (t. y. sprendimo priėmėjo ir išorės veiksniai): lytis (vyras ar moteris), amžius, tėvystės statusas (taip/ne), išsilavinimas (magistras ar profesinis bakalauras ar kita), darbo patirtis, darbo krūvis, pilietybė (Belgijos/Latvijos/Lietuvos).

Trečioje galutinėje klausimyno dalyje respondentų buvo prašoma skirti nuo 1 (visiškai ne) iki 5 („labai stipriai“) balų pagal Likerto skalę: (1) du klausimai skirti įvertinti respondentų elgesio kontrolę atpažįstant probleminį elgesį (t. y. „*Kokiu lygmeniu jaučiatės galintis atpažinti internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį globotinių elgesį?*“) ($\alpha = .787$), du klausimai, skirti įvertinti respondentų subjektyvias normas, susijusias su probleminio elgesio atpažinimu (t. y. „*Kiek į Jūsų pareigas įeina atpažinti globojamų vaikų internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį elgesį?*“) ($\alpha = .992$), keturi klausimai skirti įvertinti respondentų afektyvų požiūrį į probleminio elgesio atpažinimą (t. y. „*Kaip manote, ar atpažinti internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį elgesį Jūsų globojamiems vaikams yra malonu?*“ ir „*Kaip manote, ar atpažinti internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį elgesį*

Jūsų globojamiems vaikams yra naudinga?“) ($\alpha = .743$), keturi klausimai skirti įvertinti respondentų instrumentinį požiūrį į probleminio elgesio atpažinimą (t. y. „*Kaip manote, ar atpažinti internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį globotinių elgesį yra naudinga?“* ir „*Kaip manote, ar pripažinti internalizuojantį / eksternalizuojantį probleminį globotinių elgesį yra naudinga?“*) ($\alpha = .827$); (2) keturi klausimai, skirti įvertinti respondentų elgesio kontrolę teikiant papildomą pagalbą globojamiems vaikams (t. y. „*Kokiu lygmeniu jaučiatės galintis teikti papildomą pagalbą globojamiems vaikams, kurių probleminis elgesys yra internalizuojantis / eksternalizuojantis?“* ir „*Kokiu lygmeniu sprendžiate dėl papildomos pagalbos teikimo globojamiems vaikams, kurių probleminis elgesys yra internalizuojantis / eksternalizuojantis?“*) ($\alpha = .762$), du klausimai, skirti įvertinti respondentų subjektyvias normas, susijusias su papildomos pagalbos teikimu globojamiems vaikams (t. y. „*Kiek į Jūsų darbą priklauso teikti papildomą pagalbą globojamiems vaikams, kurių probleminis elgesys yra internalizuojantis / eksternalizuojantis?“*) ($\alpha = .997$), keturi klausimai, skirti įvertinti respondentų afektyvų požiūrį į papildomos pagalbos teikimą globojamiems vaikams (t. y. „*Kaip manote, ar teikti papildomą pagalbą globojamiems vaikams, kurių probleminis elgesys internalizuojasi/eksternalizuojasi, yra malonu?“* ir „*Kaip manote, ar teikti papildomą pagalbą globojamiems vaikams, kurių probleminis elgesys internalizuojasi/eksternalizuojasi, suteikia pasitenkinimą?“*) ($\alpha = .760$), keturi klausimai, skirti įvertinti respondentų instrumentinį požiūrį į papildomos pagalbos teikimą globojamiems vaikams (t. y. „*Kaip manote, ar papildomos pagalbos teikimas globojamiems vaikams, kurių probleminis elgesys internalizuojasi / eksternalizuojasi, yra naudingas?“* ir „*Kaip manote, ar papildomos pagalbos teikimas globojamiems vaikams, kurių probleminis elgesys internalizuojasi / eksternalizuojasi, padeda?“*) ($\alpha = .863$); (3) keturi klausimai, skirti įvertinti respondentų elgesio kontrolę teikiant papildomą paramą globėjams (t. y. „*Kiek jaučiatės galintys suteikti papildomą paramą globėjams, kai jų globotiniai pasižymi internalizuojančiu / eksternalizuojančiu probleminiu elgesiu?“* ir „*Kokiu mastu priimate sprendimus dėl papildomos paramos teikimo globėjams, kai jų globotiniai pasižymi internalizuojančiu / eksternalizuojančiu probleminiu elgesiu?“*) ($\alpha = .788$), du klausimai, skirti įvertinti respondentų subjektyvias normas dėl papildomos pagalbos teikimo globėjams (t. y. „*Kiek į Jūsų darbą įeina teikti papildomą pagalbą globėjams, kai jų globotiniai turi internalizuojančio / eksternalizuojančio probleminio elgesio problemų?“*) ($\alpha = .989$), keturi klausimai, skirti įvertinti respondentų afektyvų požiūrį į papildomos pagalbos teikimą globėjams (t. y. „*Kaip manote, ar malonu teikti papildomą pagalbą globėjams, kai jų globotiniai pasižymi internalizuojančiu / eksternalizuojančiu probleminiu elgesiu?“* ir „*Kaip manote, ar pasitenkinimą teikia papildomos pagalbos teikimas globėjams, kai jų globotiniai pasižymi internalizuojančiu / eksternalizuojančiu probleminiu elgesiu?“*) ($\alpha = .773$), keturi klausimai, skirti įvertinti respondentų instrumentinį požiūrį į papildomos pagalbos teikimą globėjams (t. y. „*Kaip manote, ar papildomos pagalbos teikimas globėjams, kai jų globotiniai pasižymi internalizuojančiu / eksternalizuojančiu probleminiu elgesiu, yra naudingas?“* ir „*Kaip manote, ar papildomos pagalbos teikimas globėjams, kai jų globotiniai pasižymi internalizuojančiu / eksternalizuojančiu probleminiu elgesiu, yra padedantis?“*) ($\alpha = .853$). Sprendimą priimančio asmens požiūris ir subjektyvios normos bei elgesio kontrolė, susijusi su rezultato kintamaisiais (t. y. sprendimą priimančio asmens veiksniai), yra kiekvieno respondento balų, gautų atsakant į atitinkamus trečiosios klausimyno dalies klausimus, suma (pvz., sprendimą priimančio asmens veiksnys Detekcijos-kontrolė yra dviejų klausimų, kuriais vertinamas probleminio elgesio įvertinimo lygis, balų suma).

Duomenų analizė

Priklausomi kintamieji buvo tokie: „Detekcija“, „Papildoma parama globojamiems vaikams“ ir „Papildoma parama globėjams“ (t. y. kiekvienos vinjetės 1, 2 ir 3 klausimų balai). Sudarydami galimybę atlikti 3, o ne 24 priklausomų kintamųjų analizę, pertvarkėme duomenis iš plataus į ilgąjį formatą taip, kad aštuoni minėti balai (1 lygis) kiekvienam respondentui (2 lygis) būtų rodomi trijuose skirtinguose stulpeliuose. Kadangi kiekvienas respondento balas buvo susijęs su skirtinga vinjete, sukūrėme sąlyginius kintamuosius, kurie buvo naudojami kaip atvejų faktoriai (t. y. globalinių lytis, probleminio elgesio tipas ir globėjų auklėjimo kokybė pagal vinjetėse integruotą informaciją).

Po aprašomosios statistinės analizės kiekvienam priklausomajam kintamajam buvo sudarytas daugiapakopis modelis, apimantis visus atvejo, sprendimo priėmėjo ir išorės veiksnius. Leisdami tarpiniam veiksmiui skirtis tarp respondentų, atsižvelgėme į hierarchinę mūsų duomenų struktūrą (Field, 2018). Kadangi šis metodas yra represinės analizės praplėtimas, tikslingai pasirinkome kintamuosius, kaip aprašyta Bursac et al. (2008). Visus modelius pakoregavome pašalindami kintamuosius veiksnius vieną po kito mažiausio reikšmingumo tvarka, kol galutiniuose modeliuose liko tik 0,05 alfa lygmens reikšmingi koeficientai. Kiekviename pakoreguotame modelyje apskaičiuoti parametrai buvo palyginti su viso modelio parametrais. Bet kuris pašalintas kintamasis buvo laikomas klaidinančiu veiksmiu, dėl kurio įverčių pokytis buvo didesnis nei 20 %. Kadangi visuose galutiniuose modeliuose buvo tik reikšmingi kintamieji, nebuvo palikta jokių klaidinančių kintamųjų.

GAUTI REZULTATAI

Aprašomoji statistika

Iš viso klausimyną užpildė 297 GĮD. Jų amžiaus vidurkis yra 39 metai (SD = 10,11), vidutinis darbo stažas - 6 metai (SD = 7,08), vidutinis darbo krūvis - 15 (SD = 11,05). Dauguma respondentų buvo moterys (n = 262, 90 %), Belgijos piliečiai (n = 193, 65 %), turėjo savo vaikų (n = 210, 72 %) ir profesinio bakalauro laipsnį (n = 179, 62 %). Respondentų vidutinis balų vidurkis (nuo 1 iki 5) pagal Detekciją vinjetėse, kuriose buvo: berniukas - 2,85 (SD = 1,13); mergaitė - 2,62 (SD = 1,13); internalizuojantis probleminis elgesys - 2,49 (SD = 1,02); eksternalizuojantis probleminis elgesys - 2,98 (SD = 1,18); aukšta tėvystės kokybė - 2,62 (SD = 1,18); žema tėvystės kokybė - 2,85 (SD = 1,08). Respondentų vidutinis balų vidurkis (nuo 1 iki 5) vertinant Papildomą paramą globojamiems vaikams tose vinjetėse, kuriose buvo: berniukas - 3,27 (SD = 1,03); mergaitė - 2,98 (SD = 1,16); internalizuojantis probleminis elgesys - 3,12 (SD = 1,03); eksternalizuojantis probleminis elgesys - 3,13 (SD = 1,17); aukšta tėvystės kokybė - 3,13 (SD = 1,17); žema tėvystės kokybė - 3,12 (SD = 1,03). Respondentų vidutinis balų vidurkis (nuo 1 iki 5) vertinant Papildomą paramą globėjams tose vinjetėse, kuriose buvo: berniukas - 3,40 (SD = ,89); mergaitė - 3,56 (SD = 1,17); internalizuojantis probleminis elgesys - 3,51 (SD = 1,02); eksternalizuojantis probleminis elgesys - 3,45 (SD = 1,14); aukšta auklėjimo kokybė - 3,05 (SD = 1,08); žema auklėjimo kokybė - 3,91 (SD = ,90). Respondentų vidutiniai kontrolės balai, susiję su: Detekcija buvo 7,61 (SD = 1,16; nuo 2 iki 10); Papildoma parama globojamiems vaikams buvo 13,60 (SD = 2,55; nuo 4 iki 20); Papildoma parama globėjams buvo 14,09 (SD = 2,54; nuo 4 iki 20). Respondentų vidutiniai balai (nuo 2 iki 10) už normas, susijusias su: Detekcija buvo 7,76 (SD = 1,95); Papildoma parama globojamiems vaikams buvo 7,34 (SD = 2,01); Papildoma parama globėjams buvo 7,74 (SD = 1,91). Respondentų afektyvių nuostatų atžvilgiu vidutiniai balų vidurkiai (nuo 4 iki 20): Detekcija buvo 13,82 (SD = 2,50); Papildoma parama globojamiems vaikams buvo 15,21 (SD = 2,56); Papildoma parama globėjams buvo 15,41 (SD = 2,64). Respondentų vidutiniai balai (nuo 4 iki 20) už instrumentinį požiūrį: Detekciją buvo 18,25 (SD = 2,41); Papildomą paramą globojamiems vaikams - 18,40 (SD = 2,27); Papildomą paramą globėjams - 18,42 (SD = 2,29) (žr. 1 lentelę).

Detekcija

Šeši nepriklausomi kintamieji buvo reikšmingai susiję su Detekcija visame daugiapakopiame modelyje. Rezultatai buvo aukštesni berniukų grupėje, esant eksternalizuojančiam probleminiam elgesiui ir globėjams, kurių auklėjimo kokybė žema. Rezultatai taip pat buvo aukštesni tiems globėjams, kurie augino savo pačių vaikų ir turėjo bet kokį kitą nei profesinio bakalauro laipsnį - išskyrus magistro laipsnį. Be to, rezultatai didėjo, kai GĮD buvo vyresnio amžiaus. Galutinį daugiapakopį modelį sudarė septyni reikšmingi kintamieji. Be jau minėtų sąsajų, aukštesni buvo ne lietuvių, o belgų tautybės GĮD (žr. 2 lentelę).

Papildoma parama globojamiems vaikams

Trys nepriklausomi kintamieji buvo reikšmingai susiję su Papildoma parama globojamiems vaikams visame daugiapakopiame modelyje. Rezultatai buvo aukštesni berniukams, moteriškos lyties globėjams ir Belgijos, o ne Lietuvos pilietybę turintiems globėjams. Galutinį daugiapakopį modelį sudarė du reikšmingi kintamieji. GĮD tautybė nebebuvo reikšmingai susijusi (žr. 2 lentelę.)

Papildoma parama globėjams

Keturi nepriklausomi kintamieji buvo reikšmingai susiję su Papildoma parama globėjams visame daugiapakopiame modelyje. Rezultatai buvo aukštesni mergaitėms ir globėjams, kurių

tėvystės kokybė žema. Balai taip pat buvo aukštesni tarp globėjų moterų ir globėjų, kurie buvo ne lietuvių, o belgų tautybės. Galutinį daugiapakopį modelį sudarė penki reikšmingi kintamieji. Be pirmiau minėtų sąsajų, balai didėjo didėjant normoms (žr. 2 lentelę).

REZULTATŲ APTARIMAS

Šiame tyrime buvo nagrinėjama, kokie veiksniai daro įtaką GĮD probleminio elgesio vertinimui ir sprendimams dėl papildomos pagalbos teikimo globojamiems vaikams ir globėjams. Tuo tikslu buvo sukurti trys priklausomi kintamieji. Pirmiausia aptarsime veiksnius, kurie daro įtaką Detekcijai, po to - Papildomai paramai globojamiems vaikams ir Papildomai paramai globėjams.

Detekcija

Respondentai daugiau dėmesio skyrė dešimties metų berniukui, kurio probleminis elgesys buvo išorinis ir kurio globėjai turėjo žemą tėvystės įgūdžių kokybę. Be to, GĮD apie EEP buvimą sprendė tuo dažniau, kuo jie buvo vyresnio amžiaus; kai patys turėjo vaikų lyginant su neturinčiais vaikų; kai turėjo bet kokią kitą nei profesinio bakalauro - išskyrus magistro - laipsnį; ir kai buvo ne lietuvių, o belgų tautybės.

Nustatyta, kad eksternalizuojantis probleminis elgesys buvo labiau atpažįstamas nei internalizuojantis probleminis elgesys, o tai atitinka tai, kad eksternalizuojantis probleminis elgesys yra labiau matomas ir (arba) trikdančias (Conn ir kt., 2016). Tačiau trikdančias elgesys gali būti vidinių sunkumų uždanga (Priddis et al., 2014). Savo ruožtu tai, kad jis dažniau pasireiškia berniukams (Barker ir Maughan, 2009; Gutman ir kt., 2018), gali būti priežastis, dėl kurios buvo nustatyta, kad probleminis elgesys berniukų buvo labiau atpažįstamas nei probleminis elgesys tarp mergaičių. Lyginant su aukšta tėvystės kokybe, žema tėvystės kokybė paskatino GĮD labiau atpažinti probleminį elgesį. Probleminis elgesys daro įtaką ne tik globėjų tėvystės kokybei (Vanderfaellie et al., 2012), iš šio tyrimo matyti, kad globėjų tėvystės kokybė taip pat daro įtaką probleminio elgesio atpažinimui.

GĮD probleminį elgesį labiau atpažino, kai patys turėdavo vaikų ir kuo jie buvo vyresni. Kartu šios savybės gali rodyti tam tikrą „pedagoginę išmintį“, kurios negalima įgyti vien tik įgyjant išsilavinimą. GĮD, kurie turėjo bet kokią kitą nei profesinio bakalauro laipsnį - išskyrus magistro laipsnį - taip pat labiau atpažino probleminį elgesį. Kadangi dauguma jų buvo baigę parengiamąją magistrantūros programą arba akademinį bakalaurą, gali būti, kad jie yra mažiau pasirengę GĮD darbui, todėl jų probleminio elgesio atpažinimo slenkstis yra žemesnis. Arba jiems iš tikrųjų priskiriami sudėtingesni atvejai (t. y. atrankos efektas) (Cheung et al., 2011). Šia tema reikia atlikti daugiau tyrimų. Flamanų GĮD probleminį elgesį atpažino dažniau nei Lietuvos GĮD. Palyginti su kitomis Europos šalimis, Lietuvoje tarp vaikų nustatytas didesnis psichikos sveikatos problemų paplitimas (Kovess-Masfety et al., 2016), todėl pastarieji gali būti labiau pripratę prie probleminio elgesio. Priešingu atveju, esamas elgesio intervencinių metodų spektras galėjo būti paskata Flandrijos GĮD labiau atpažinti probleminį elgesį (Fluke et al., 2010).

Papildoma parama globojamiems vaikams

Respondentai daugiau dėmesio skyrė papildomos paramos teikimui dešimties metų berniukui. Be to, moterys GĮD dažniau nei vyrai GĮD priimdavo sprendimus dėl papildomos paramos teikimo globojamiems vaikams.

Priešingai nei Thompson ir kt. tyrime (2022) nustatyta sąsaja, šiame tyrime GĮD globotiniams, pasižymintiems eksternalizuojančiu probleminiu elgesiu, neskyrė daugiau papildomos paramos nei globotiniams, pasižymintiems internalizuojančiu probleminiu elgesiu. Kadangi jie dažniau atpažindavo eksternalizuojantį probleminį elgesį nei internalizuojantį probleminį elgesį, jis nelikdavo nepastebėtas. Taigi, manytina, kad GĮD manė, jog vinjetėse pateiktas eksternalizuojantis probleminis elgesys yra įveikiamas. Kitaip yra su berniukais, kuriems buvo teikiama daugiau papildomos paramos po to, kai probleminis elgesys buvo labiau atpažįstamas pas juos nei pas mergaites. Galbūt šiuo atveju veikė sąveikos efektai (pavyzdžiui, Green ir kt., 1996; Maschi ir kt., 2010). Globojamiems vaikams, kurių globėjai pasižymėjo

žema tėvystės kokybė, nebuvo teikiama didesnė papildoma parama po to, kai probleminis elgesys juose buvo labiau atpažįstamas. Tai galėjo būti GĮD atsargumo išraiška, kai EEP paūmėja, jei globėjai nesugeba su juo susitvarkyti (Sinclair ir Wilson, 2003).

Papildoma parama globėjams

Respondentai daugiau sprendė dėl papildomos paramos teikimo globėjams, kurie globoja dešimties metų mergaitę, kurios globėjai pasižymėjo žema tėvystės kokybe. Be to, dėl papildomos paramos teikimo globėjams labiau apsisprendė GĮD moterys, o ne GĮD vyrai, ir GĮD, kurie buvo ne lietuvių, o belgų tautybės. Tas pats pasakytina ir apie GĮD, kurie papildomos paramos globėjams teikimą laikė savo darbo dalimi.

Mergaičių globėjai labiau buvo linkę teikti papildomą paramą nei berniukų globėjai. Kadangi nustatyta, kad mergaičių probleminis elgesys 10 metų amžiaus yra mažesnis nei berniukų (Gutman et al., 2018) arba jos dar nepasiekia tokio probleminio elgesio, kuris laikomas susirūpinimą keliančiu (t. y. dėl emocinių problemų) (Gutman & McMaster, 2020), GĮD šiame tyrime galėjo pagalvoti apie papildomos paramos teikimą globėjams kaip prevencinę priemonę. Priimdami sprendimą dėl papildomos paramos teikimo globėjams, kai tėvystės kokybė buvo žema, jie greičiausiai stengėsi iš dalies padengti globėjų gebėjimų ribotumus tinkamai reaguoti į globotinių elgesį / valdyti globotinių elgesį (Taylor & McQuillan, 2014).

Kuomet GĮD pagalvojo, kad papildoma parama globėjams yra jų darbo dalis, jie buvo labiau linkę ją teikti. Glisson ir Green (2011) nustatė, kad darbuotojų suvokimas, jog darbe jie gali pasiekti vertingų dalykų, yra labai svarbus organizacinėms struktūroms vaikų globos srityje. Bet kadangi specializuota pagalba gali būti neprieinama (Hayes et al., 2015), brangi (Bisgaier & Rhodes, 2011) arba jos gali tekti laukti eilėse (York & Jones, 2017), GĮD galėjo būti pabrėžta, kad globos įstaiga turi teikti papildomą paramą globėjams. Flamandų GĮD globėjams teikė daugiau papildomos paramos lyginant su Lietuvos GĮD. Vėlgi, esamas elgesio intervencinių metodų spektras galėjo būti esminis. Arba, esant šeimai prilygstančios vaikų globos ne namuose tradicijai, prievartinis elgesys, kuriuo reaguojama į globotinių EEP (pvz., rėkimas), flamandų GĮD iškilo kaip grėsmė (Vanschoonlandt et al., 2012). Todėl flamandų GĮD gali geriau suvokti, kokią svarbą turi papildomos paramos teikimas globėjams.

Praktinė reikšmė

Iš šio tyrimo matyti, kad GĮD pirmiausia vertina probleminį elgesį, o po to priima sprendimą dėl papildomos paramos globėjams teikimo. Atliekant standartizuotą patikrą ne tik objektyviai nustatomas EEP buvimas (Jee et al., 2010), sistemingai vertinant globėjų tėvystės kokybę (pavyzdžiui, naudojant SNSQ-FP, trečioji versija (Vanderfaellie & Van Holen, 2016)), globėjų šeimoms papildomos paramos teikimas nepriklauso nuo juos stebinčio globos darbuotojo. Prireikus GĮD turėtų vesti prie manualizuotų intervencijų, įdiegtų atsižvelgiant į globos ypatumus. Paaiškėjo, kad viena į eksternalizuojantį probleminį elgesį orientuota intervencija sumažino ir internalizuojantį probleminį elgesį (Van Holen ir kt., 2017). Taip išvengiama emocinių problemų ignoravimo.

Ribotumai

Didžiausia šio tyrimo stiprybė buvo tai, kad buvo naudojamos vinjetės, todėl buvo galima atlikti palyginimą su realiu gyvenimu. Kita vertus, šiuo metodu nebuvo užfiksuoti vertinimo procesai, pagal kuriuos GĮD priima sprendimus, todėl negalima garantuoti, kad tai nebuvo susiję su kitais dalykais (pvz., ankstesne patirtimi). Taip pat nebuvo ištirtas sąveikos poveikis. Kaip nurodoma literatūros apžvalgoje, sprendimų priėmimui turi poveikį veiksnių sąveika. Kadangi tik vienas iš dešimties respondentų buvo vyras; visiškai nė vienas iš dvidešimties neturėjo jokio kito išsilavinimo, išskyrus profesinio bakalauro ar magistro laipsnį;

ir daugiau nei pusė respondentų buvo belgų tautybės, galima kelti klausimus apie sprendimo priėmimo ir išorės veiksnių poveikį mūsų rezultatų kintamiesiems. Galiausiai, šis tyrimas nebuvo atliktas longitudinaliu būdu. Veiksniai, darantys įtaką GĮD probleminio elgesio vertinimui ir sprendimų dėl papildomos paramos suteikimo globojamiems vaikams ir globėjams priėmimo procesui, laikui bėgant gali keistis.

Apibendrinimas

Globojamų vaikų lytis buvo vienintelis veiksnys, kuris turėjo poveikį visiems trimis sprendimams, tačiau skirtingai. Berniukai buvo labiau laikomi turinčiais probleminį elgesį ir reikalaujančiais papildomos paramos, o mergaitės lemdavo nuomonę, kad globėjams labiau reikia papildomos paramos. Trys veiksniai turėjo vienodą poveikį dviem sprendimams. Pirma, GĮD daugiau priėmė sprendimų dėl EEP buvimo ir papildomos paramos teikimo globėjams, kai tėvystės kokybė buvo žema ir kai jie buvo ne lietuvių, o belgų tautybės. Antra, moterys GĮD dažniau priimdavo sprendimus dėl papildomos paramos skyrimo globojamiems vaikams ir globėjams. Penki veiksniai darė poveikį kiekvienam sprendimui. Tai reiškia, kad GĮD daugiau sprendė dėl EEP buvimo tada, kai buvo vyresnio amžiaus; kai probleminio elgesio tipas buvo eksternalizuojantis; kai patys turėjo vaikų; ir kai turėjo bet kokią kitą nei profesinio bakalauro laipsnį. Taigi, kuo didesnę dalį savo darbo funkcijų GĮD laikė papildomos paramos globėjams teikimą, tuo labiau jie buvo linkę pagalbą teikti.

LITERATŪROS SARAŠAS

Aarons, G. A., & Palinkas, L. A. (2007). Implementation of evidence-based practice in child welfare: service provider perspectives. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 34(4), 411-419. <https://doi.org/10.1007/s10488-007-0121-3>

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)

Barker, E. D., & Maughan, B. (2009). Differentiating early-onset persistent childhood-limited conduct problem youth. *American Journal of Psychiatry*, 166(8), 900-908. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2009.08121770>

Baumann, D. J., Dalglish, L., Fluke, J., & Kern, H. (2011). *The decision-making ecology*. American Humane Association.

Bisgaier, J., & Rhodes, K. V. (2011). Auditing access to specialty care for children with public insurance. *The New England Journal of Medicine*, 364(24), 2324-2333. <https://doi.org/10.1056/NEJMsa1013285>

Breg, A. C., Albrecht, G., de Baat, M. M. J., de Lange, M., Daamen, W., Abrahamse S., & van Bommel, R. (2020). *Pleegzorg begeleiden is een vak!* [Monitoring foster care is a trade!]. PI Research and Nederlands Jeugdinstituut. <https://www.nji.nl/publicaties/pleegzorg-begeleiden-is-een-vak>

Brown, H. C., Sebba, J., & Luke, N. (2014). *The role of the supervising social worker in foster care: a literature review*. Rees Centre for Research in Fostering and Education <https://www.education.ox.ac.uk/wp-content/uploads/2019/06/Key-Messages-The-Role-of-the-Supervising-Social-Worker-in-Foster-Care.pdf>

Brown, J. D., Rodgers, J., & Anderson, L. (2015). Roles of foster parent resource workers. *Journal of Child and Family Studies*, 24, 1551-1558. <https://doi.org/10.1007/s10826-014-9959-7>

Burgerlijk Wetboek. (1804). Retrieved July 28, 2022, from <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/wet/1804/03/21/1804032150/justel>

Bursac, Z., Gauss, C. H., Williams D. K., & Hosmer, D. W. (2008). Purposeful selection of variables in logistic regression. *Source Code for Biology and Medicine*, 3, 17. <https://doi.org/10.1186/1751-0473-3-17>

Central Statistics Bureau of Latvia. (n.d.). *Number of children in out-of-family care at the end of year – Sex, Indicator, Time period and Age* [Dataset]. https://data.stat.gov.lv/pxweb/en/OSP_PUB/START__VES__AA__AAG/AAG010/table/tableViewLayout1/

Cheung, C., Goodman, D., Leckie, G., & Jenkins, J. M. (2011). Understanding contextual effects on externalizing behaviors in children in out-of-home care: influence of workers and foster families. *Children and Youth Services Review*, 33(10), 2050-2060. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.05.036>

Conn, A., Szilagyi, M. A., Alpert-Gillis, L., Baldwin, C. D., & Jee, S. H. (2016). Mental health problems that mediate treatment utilization among children in foster care. *Journal of Child and Family Studies*, 25(3), 969-978. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0276-6>

Conner, M., & Sparks, P. (2005). Theory of planned behaviour and health behaviour. In M. Conner, & P. Norman (Eds.), *Predicting health behaviour: research and practice with social cognition models* (2nd ed., pp. 170-222). Open University Press.

Decreet houdende de organisatie van pleegzorg (2012, June 29). Retrieved July 28, 2022, from <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/decreet/2012/06/29/2012035934/justel>

Decreet betreffende de integrale jeugdhulp (2013, July 12). Retrieved July 28, 2022, from <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/decreet/2013/07/12/2013035791/justel>

Dorsey, S., Kerns, S. E. U., Trupin, E. W., Conover, K. L., & Berliner, L. (2012). Child welfare caseworkers as service brokers for youth in foster care: findings from project focus. *Child Maltreatment*, 17(1), 22–31. <https://doi.org/10.1177/1077559511429593>

European Commission. (n.d.). *Empowering foster parents*. <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects/search/details/2021-1-LT01-KA220-ADU-000028356>

European Union Agency for Fundamental Rights. (2015, February 5th). *Mapping child protection systems in the EU*. <https://fra.europa.eu/en/publication/2016/mapping-child-protection-systems-eu#publication-tab-6>

Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (5th ed.). Sage.

Fitzgerald, M. M., Torres, M. M., Shipman, K., Gorrone, J., Kerns, S. E. U., & Dorsey, S. (2015). Child welfare caseworkers as brokers of mental health services: a pilot evaluation of Project Focus Colorado. *Child Maltreatment*, 20(1), 37–49. <https://doi.org/10.1177/1077559514562448>

Fluke, J. D., Chabot, M., Fallon, B., MacLaurin, B., & Blackstock, C. (2010). Placement decisions and disparities among aboriginal groups: an application of the decision making ecology through multi-level analysis. *Child Abuse and Neglect*, 34(1), 57-69, <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2009.08.009>

Fong, H., Alegria, M., Bair-Merritt, M. H., & Beardslee, W. (2018). Factors associated with mental health services referrals for children investigated by child welfare. *Child Abuse and Neglect*, 79, 401–412. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.01.020>

Glisson, C. & Green, P. (2011). Organizational climate, services, and outcomes in child welfare systems. *Child Abuse and Neglect*, 35(8), 582–591. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2011.04.009>

Godoy, L., Mian, N. D., Eisenhower, A. S., & Carter, A. S. (2014). Pathways to service receipt: modeling parent help-seeking for childhood mental health problems. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 41(4), 469–479. <http://doi.org/10.1007/s10488-013-0484-6>

Goemans, A., Vanderfaeillie, J., Damen, H., Pijnenburg, H., & Van Holen, F. (2016). Reunification of foster children: factors associated with reunification outcomes in Flanders and the Netherlands. *Children and Youth Services Review*, 70, 284-292. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2016.09.023>

Graham, J. C., Dettlaff, A. J., Baumann, D. J., & Fluke, J. D. (2015). The Decision Making Ecology of placing a child into foster care: a structural equation model. *Child Abuse and Neglect*, 49(1), 12-23. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.02.020>

Green, M. T., Clopton, J. R., & Pope, A. W. (1996). Understanding gender differences in referral of children to mental health services. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 4(3), 182-190. <https://doi.org/10.1177/106342669600400305>

Guardianship Centre Vilnius. (n.d.). *Temporary guardianship (custody)*. <https://globa.vilnius.lt/en/temporary-guardianship-custody/>

Gutman, L. M., & McMaster, N. C. (2020). Gendered pathways of internalizing problems from early childhood to adolescence and associated adolescent outcomes. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 48(5), 703-718. <https://doi.org/10.1007/s10802-020-00623-w>

Gutman, L. M., Joshi, H., Parsonage, M., & Schoon, I. (2018). Gender-Specific Trajectories of Conduct Problems from Ages 3 to 11. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 46(8), 1467-1480. <https://doi.org/10.1007/s10802-017-0379-1>

Hahlweg, P., Härter, M., Nestoriuc, Y., & Scholl, I. (2017). How are decisions made in cancer care? A qualitative study using participant observation of current practice. *BMJ Open*, 7(9), Article e016360. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2017-016360>

Hazel, N. (1989). Looking backwards, looking forwards. In J. Hudson, & B. Galaway (Eds.), *Specialist foster family care: a normalizing experience* (pp. 17-22). The Haworth Press.

Hayes, M. J., Geiger, J. M., & Lietz, C. A. (2015). Navigating a complicated system of care: foster parent satisfaction with behavioral and medical health services. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 32(6), 493-505. <https://doi.org/10.1007/s10560-015-0388-2>

Hoffman, J. A., Bunger, A. C., Robertson, H. A., Cao, Y., & West, K. Y. (2016). Child welfare caseworkers' perspectives on the challenges of addressing mental health problems in early childhood. *Children and Youth Services Review*, 65, 148-155. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2016.04.003>

Jee, S. H., Conn, A., Szilagyi, P. G., Blumkin, A. K., Baldwin, C. D., & Szilagyi, M. A. (2010). Identification of social-emotional problems among young children in foster care. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(12), 1351-1358. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2010.02315.x>

Khan, L., Parsonage, M., & Rosa Brown, E. (2013). Parenting programmes: identification and referral. *Journal of Children's Services*, 8(3), 194-208. <https://doi.org/10.1108/JCS-03-2013-0011>

Klecina, L. M., Olin, E., & Alstam, K. (2023). Sweden's front-line: an ethnographic approach to understanding child protection decisions. *Qualitative Social Work*. <https://doi.org/10.1177/14733250231207287>

Kovess-Masfety, V., Husky, M. M., Keyes, K., Hamilton, A., Pez, O., Bitfoi, A., Carta, M. G., Goelitz, D., Kuijpers, R., Otten, R., Koç, C., Lesinskiene, S., & Mihova, Z. (2016). Comparing the prevalence of mental health problems in children 6–11 across Europe. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *51*(8), 1093-1103. <https://doi.org/10.1007/s00127-016-1253-0>

Latvian Foster Family Association. (n.d.). *Guardians and foster families*. <http://www.labiedriba.lv/en/about-us/guardians-and-fosterfamilies>

Leathers, S. J., Melka-Kaffer, C., Spielfogel, J. E., & Atkins, M. S. (2016). Use of evidence-based interventions in child welfare: do attitudes matter? *Children and Youth Services Review*, *70*, 375–382. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.10.022>

Martín, E., González-Navasa, P., & Betancort, M. (2020). Who will go back home? Factors associated with decisions to address family reunification from residential care. *Children and Youth Services Review*, *109*, Article 104729. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104729>

Maschi, T., Rose, M. P., & Gibson, S. (2010). Examining gender differences in service utilization among children: nature, nurture, or social network? *Child and Adolescent Social Work*, *27*(3), 177-191. <https://doi.org/10.1007/s10560-010-0200-2>

McCormack, C., Gibbons, M., & McGregor, C. (2020). An ecological framework for understanding and improving decision making in child protection and welfare intake (duty) practices in the Republic of Ireland. *Child Care in Practice*, *26*(2), 146-162. <https://doi.org/10.1080/13575279.2019.1685464>

McCrae, J. S. (2009). Emotional and behavioral problems reported in child welfare over 3 years. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, *17*(1), 17–28. <https://doi.org/10.1177/1063426608319141>

Milani, L., Grumi, S., Camisasca, E., Miragoli, S., Traficante, D., & Di Blasio, P. (2020). Familial risk and protective factors affecting CPS professionals' child removal decision: a decision tree analysis study. *Children and Youth Services Review*, *109*, Article 104687. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104687>

Myers, C., Garcia, A., Beidas, R., Trinh, X., & Yang, Z. (2020). A theory of planned behavior exploration of child welfare caseworker referrals to an evidence-based parenting program. *Journal of Social Service Research*, *46*(6), 877-889. <https://doi.org/10.1080/01488376.2019.1705458>

Official Statistics Portal. (n.d.). *Number of children fostered in families at the end of the year (Modern Lithuania)* [Dataset]. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R505#/>

Opening Doors for Europe's Children. (n.d.-a). *Lithuania: 2018 country fact sheet*. <https://www.openingdoors.eu/wp-content/uploads/2019/03/country-fiche-Lithuania-2018.pdf>

Opening Doors for Europe's Children. (n.d.-b). *Lithuania: country fact sheet*.
<https://www.openingdoors.eu/wp-content/uploads/2018/02/country-fiche-Lithuania-2017.pdf>

Perez Jolles, M., Givens, A., Lombardi, B., & Cuddeback, G. S. (2019). Welfare caseworkers' perceived responsibility for the behavioral needs of children: a national profile. *Children and Youth Services Review*, 98(8), 80-84.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.12.023>

Pivorienė, J. (2020). Deinstitutionalization of the child care system in Lithuania. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 11(4), 121-131.
<https://doi.org/10.18357/ijcyfs114202019941>

Pleegzorg Vlaanderen. (2022). *Pleegzorg in Vlaanderen* [Foster care in Flanders].
<https://www.pleegzorg.be/files/Documenten/PZVL-vzw/PZVL-Infografiek-2022.pdf>

Priddis, L. E., Landy, S., Moroney, D., & Kane, R. (2014). An exploratory study of aggression in school-age children: underlying factors and implications for treatment. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 24(1), 18-36.
<https://doi.org/10.1017/jgc.2013.12>

Regulations for foster families. (2018). <https://likumi.lv/ta/en/en/id/300005-regulations-for-foster-families>

Sawyer, M. G., Carbone, J. A., Searle, A. K., & Robinson, P. (2007). The mental health and wellbeing of children and adolescents in home-based foster care. *The Medical Journal of Australia*, 186(4), 181-184. <https://doi.org/10.5694/j.1326-5377.2007.tb00857.x>

Sellick, C. (1999). The role of social workers in supporting and developing the work of foster carers. In M. Hill (Ed.), *Signposts in fostering: policy, practice and research issues* (pp. 239-249). British Agencies for Adoption and Fostering.

Simms, M. D., Dubowitz, H., Szilagyi, M. A. (2000). Health care needs of children in the foster care system. *Pediatrics*, 106(4), 909-918. <https://doi.org/10.1542/peds.109.3.536>

Sinclair, I., & Wilson, K. (2003). Matches and mismatches: the contribution of carers and children to the success of foster placements. *The British Journal of Social Work*, 33(7), 871-884. <https://doi.org/10.1093/bjsw/33.7.871>

Sivasubramaniam, D., McGuinness, M., Coulter, D., Klettke, B., Nolan, M., & Schuller, R. A. (2020). Jury decision-making: the impact of engagement and perceived threat on verdict decisions. *Psychiatry, Psychology and Law*, 27(3), 346-365.
<https://doi.org/10.1080/13218719.2020.1793819>

Staines, J. (2010). Fostered children's behavioural and emotional difficulties: findings from one independent foster care agency. *Clinical and Health*, 23(3), 205-219.
<https://doi.org/10.5093/cl2012a13>

State Child Rights Protection and Adoption Service. (2023-a). *Child guardianship (care) in a foster care centre*. <https://vaikoteises.lrv.lt/en/adoption-and-foster-care/foster-care/child-guardianship-care-in-a-foster-care-centre/>

State Child Rights Protection and Adoption Service. (2023-b). *Foster care*. <https://vaikoteises.lrv.lt/en/adoption-and-foster-care/foster-care/>

State Child Rights Protection and Adoption Service. (2023-c). *Reorganization of the child rights protection system*. <https://vaikoteises.lrv.lt/en/protection-of-children/reorganization-of-the-child-rights-protection-system>

Strolin-Goltzman, J., & Holbrook, H. (2023). The influence of Decision-making ecology on placement into foster care. *Children and Youth Services Review*, *148*, Article 106882. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2023.106882>

Taylor, B. J. (2006). Factorial surveys: using vignettes to study professional judgement. *The British Journal of Social Work*, *36*(7), 1187-1207. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bch345>

Taylor, B. J., & McQuillan, K. (2014). Perspectives of foster parents and social workers on foster placement disruption, *Child Care in Practice*, *20*(2), 232–249. <https://doi.org/10.1080/13575279.2013.859567>

Thijssen, J., Vink, G., Muris, P., & de Ruiter, C. (2017). The effectiveness of Parent Management Training-Oregon Model in clinically referred children with externalizing behavior problems in the Netherlands. *Child Psychiatry and Human Development*, *48*, 136-150. <https://doi.org/10.1007/s10578-016-0660-5>

Thompson, H. M., Colvin, M. L., Cooley, M. E., & Womack, B. (2022). Factors predicting service referrals for youth in the child welfare system. *Child and Adolescent Social Work Journal*, *39*, 261-277. <https://doi.org/10.1007/s10560-021-00760-1>

Vanderfaeillie, J., & Van Holen, F. (2016). *Vragenlijst Ondersteuningsbehoeften en Tevredenheid – Pleegouders (3.0)*. Vrije Universiteit Brussel.

Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., Trogh, L. & Andries, C. (2012) The impact of foster children's behavioural problems on Flemish foster mothers' parenting behaviour. *Child and Family Social Work*, *17*(1), 34–42. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2011.00770.x>

Vanderfaeillie, J., Gypen, L., West, D., & Van Holen, F. (2020). Support needs and satisfaction of Flemish foster parents in long-term foster care: associated characteristics of foster children, foster parents and foster placements. *Children and Youth Services Review*, *113*, Article 104990. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2020.104990>

Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., Vanschoonlandt, F., Robberechts, M., & Stroobants, T. (2013). Children placed in long-term family foster care: a longitudinal study into the development of problem behavior and associated factors. *Children and Youth Services Review*, *35*(4), 587–593. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2012.12.012>

Van Holen, F., Vanschoonlandt, F., & Vanderfaeillie, J. (2017). Evaluation of a foster parent intervention for foster children with externalizing problem behavior. *Child and Family Social Work*, *22*(3), 1216-1226. <https://doi.org/10.1111/cfs.12338>

Vanschoonlandt, F., Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., & De Maeyer, S. (2012). Development of an intervention for foster parents of young foster children with externalizing

behavior: theoretical basis and program description. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 15(4), 330-344. <https://doi.org/10.1007/s10567-012-0123-x>

Whitaker, D. J., Rogers-Brown, J. S., Cowart-Osborne, M., Self-Brown, S., & Lutzker, J. R. (2015). Public child welfare staff knowledge, attitudes, and referral behaviors for an evidence based parenting program. *Psychosocial Intervention*, 24(2), 89–95. <https://doi.org/10.1016/j.psi.2015.06.001>

York, W., & Jones, J. (2017). Addressing the mental health needs of looked after children in foster care: the experiences of foster carers. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 24(2), 143-153. <https://doi.org/10.1111/jpm.12362>

PRIEDAI

Lentelė nr. 1: Faktorių apžvalga

Atvejų veiksniai		M(SD)/n(%)	Diapazonas
Lytis			
Detekcija	berniukas	2.85 (1.13)	1-5
	mergaitė	2.62 (1.13)	1-5
Papildoma parama globojamiems vaikams	Berniukas	3.27 (1.03)	1-5
	mergaitė	2.98 (1.16)	1-5
Papildoma parama globėjams	Berniukas	3.40 (.98)	1-5
	mergaitė	3.56 (1.17)	1-5
Probleminio elgesio tipas			
Detekcija	internalizuojantis	2.49 (1.02)	1-5
	eksternalizuojantis	2.98 (1.18)	1-5
Papildoma parama globojamiems vaikams	internalizuojantis	3.12 (1.03)	1-5
	eksternalizuojantis	3.13 (1.17)	1-5
Papildoma parama globėjams	internalizuojantis	3.51 (1.02)	1-5
	eksternalizuojantis	3.45 (1.14)	1-5
Tėvystės kokybė			
Detekcija	aukšta	2.62 (1.18)	1-5
	žema	2.85 (1.08)	1-5
Papildoma parama globojamiems vaikams	aukšta	3.13 (1.17)	1-5
	žema	3.12 (1.03)	1-5
Papildoma parama globėjams	aukšta	3.05 (1.08)	1-5
	žema	3.91 (.90)	1-5
Sprendimus priimančio asmens veiksniai			
Lytis	vyras	28 (10%)	
	Moteris	262 (90%)	
Amžius		39 (10.11)	20-64
Vaikai		210 (72%)	
Išsilavinimas		6 (7.08)	0-37
profesinis bakalauras	magistras	179 (62%)	
	kita	99 (34%)	
	Lytis	12 (4%)	

Darbo krūvis		15 (11.05)	0-80
Kontrolė			
	Detekcija	7.61 (1.16)	2-10
	Papildoma parama globojamiems vaikams	13.60 (2.55)	4-20
	Papildoma parama globėjams	14.09 (2.54)	4-20
Normos			
	Detekcija	7.76 (1.95)	2-10
	Papildoma parama globojamiems vaikams	7.34 (2.01)	2-10
	Papildoma parama globėjams	7.74 (1.91)	2-10
Požiūris – afektinis			
	Detekcija	13.82 (2.50)	4-20
	Papildoma parama globojamiems vaikams	15.21 (2.56)	4-20
	Papildoma parama globėjams	15.41 (2.64)	4-20
Požiūris-instrumentinis			
	Detekcija	18.25 (2.41)	4-20
	Papildoma parama globojamiems vaikams	18.40 (2.27)	4-20
	Papildoma parama globėjams	18.42 (2.29)	4-20
Išoriniai veiksniai			
Pilietybė			
	Belgijos	193 (65%)	
	Lietuvos	66 (22%)	
	Latvijos	38 (13%)	

Lentelė nr. 2: sąsajos su Detekcija, Papildoma parama globojamiems vaikams ir Papildoma parama globėjams

Pilnas ir galutinis daugiapakopis modelis

	Visas modelis β	Galutinis modelis β
DETEKCIJA		
Atvejo kriterijai		
Lytis	-.231***	-.231***
Probleminio elgesio tipas	.497***	.497***
Saviveiksmingumas	-.239***	-.239***
Sprendimą priimančio asmens veiksniai		
Lytis	.180	
Amžius	.018***	.018***
Tėvystė	.191*	.195*
Mokslo laipsnis (papildant <i>profesinį bakalaurą</i>)		
magistras	-.007	-.013
kita	.602**	.609**
Darbo patirtis metais	.003	
Darbo krūvis	.003	
Kontrolė	-.003	
Normos	.013	
Požiūris - afektinis	-.015	
Požiūris-instrumentinis	.008	
Išoriniai veiksniai		
Pilietybė (referentas <i>Belgijos</i>)		
Lietuvos	-.231	-.219*
Latvijos	-.192	-.212
PAPILDOMA PARAMA GLOBOJAMIEMS VAIKAMS		
Atvejo kriterijai		
Lytis	-.285***	-.285***
Probleminio elgesio tipas	.037	
Saviveiksmingumas	.023	
Sprendimą priimančio asmens veiksniai		
Lytis	.344*	.277*
Amžius	.009	
Tėvystė	.109	
Mokslo laipsnis (papildant <i>profesinį bakalaurą</i>)		
Magistras	-.043	
Kita	.221	
Darbo patirtis metais	-.001	
Darbo krūvis	.002	
Kontrolė	.007	
Normos	.012	

Požiūris - afektinis	-0.003	
Požiūris-instrumentinis	-0.022	
External factors		
Pilietybė (referentas iš Belgijos)		
Lietuvos	-0.277*	
Latvijos	-0.149	
<hr/>		
PAPILDOMA PARAMA GLOBĖJAMS		
<hr/>		
Atvejo kriterijai		
Lytis	.145***	.145***
Probleminio elgesio tipas	-.039	
Saviveiksmingumas	-.916***	-.916***
Sprendimą priimančio asmens veiksniai		
Lytis	.230*	.240*
Amžius	.001	
Tėvystė	-.107	
Mokslo laipsnis (papildant <i>profesinį bakalaurą</i>)		
magistras	-.080	
kita	.097	
Darbo patirtis metais	.003	
Darbo krūvis	.001	
Kontrolė	.016	
Normos	.032	.047*
Požiūris - afektinis	.005	
Požiūris-instrumentinis	.012	
Išoriniai veiksniai		
Pilietybė (referentas <i>Belgijos</i>)		
Lietuvos	-.377***	-.386***
Latvijos	-.184	-.200

Pastaba. Lytis (0 = berniukas, 1 = mergaitė); probleminio elgesio tipas (0 = internalizuojantis, 1 = eksternalizuojantis); tėvystės kokybė (0 = žema, 1 = aukšta); lytis (0 = moteris, 1 = vyras); tėvystė (0 = ne, 1 = taip). * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.